

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltenek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Lelkész-képzésünk.

Az egyházi törvénykönyv 86. §-ának h) pontja a lelkész-képzés meghatározását a zsinat jog- és hatáskörébe utalja. Annak az egyetemes meggyőződésnek, hogy ez tényleg döntő fontosságú ügy, ez által codificationalis megerősítését is nyertük. Sajnos, hogy a hivatkozott rendelkezés egyházi törvényünkben csak az elvi kijelentés holt körében maradt; mert a zsinat legislatiojában ez a nagyfontosságú ügy nem nyert egyöntetű, részletes rendezést; de azért ez távolról sem bizonyíthatja azt, hogy a mindenkori zsinat a lelkész-képzés megállapításának jogát csak fenntartott, de nem érvényesített jognak kívánja tekinteni; részletes szabályozását bizonyára az ügy idején való elő nem készítése, az egyházi intézmények több ágában végzett úttörés, szóval még mindig a kezdet nehézségeivel küzdő törvényhozási munka akadályozta meg. Pedig a lelkész-képzés egyöntetű szabatos, törvényi rendezése sürgetőleg fontos egyházi érdek; mert még a hívek egyetemes papsága elvének alapján álló egyházunkban is a hivatalos papok minőségén fordul meg az igehirdetésnek hatékonysága, az egyházi administratio egyházas kezelése, az egyház külirányban való védekezése és a belső egyházi élet intensivitása. A papok minősége pedig a veleszületett egyéni qualitas mellett nagy részben a képzés minőségétől függ.

Minden vélemény, a mit az egyházi lapok közelebbi irodalma felvetett, találkozik abban, hogy a ma gyakorlatban levő képzés sem a szív és lélek evangéliomszerű áthatásának, sem a haladó kor fokozott igényeinek sem a gyakorlati sem a magas tudományos kiképzés követelményeinek, sem harcra készített egyházunk védelmi politikájának nem felel meg. Az ajánlott módokban nincsen egy sem, melynek keretén belül a lelkész összetett egyéniségének minden

alkat-eleme megtalálná a kellő kiképzés gyakorlati életszabta feltételeit. Az összes ajánlott képzési módokat tekintve, azokban két fő hiba vagy enyhébben szólva túlzás dominál s osztja szét két kategoriába a véleményeket.

Az egyik csoport az újabb időben mind erősebbé váló belmissziói mozgalom hatása alatt az egyház külső intézményes építésének s az egyházi igazgatás tökéletesítésének soha meg nem szűnő szükségét háttérbe állítva, s a classicus idők emlékeitől lelkesítve az élőhit nyerés és adás tudományában a lelkész-képzés minden feladatát kimerítve látja. A másik megdöbbenve a magyar református egyházi irodalom s általában véve a theologiai tudományos képzettség mai — valóban elszomorítóan — silány állapotán a szigorúan tudományos kiképzés fogantatását tüzi zászlajára.

Az első a külső rendben, az egyöntetű, részint szertartási, részint jogi eljárásban rejlő erőt hagyja számításán kívül; a másik a termékeny vallási élet sarkköve; a szív mellé, nem pedig azon akarja felépíteni a jobb idők épületét s végeredményében szobatudósokat nevelne, kiknek ambíciója nem az Ur szöllejében, hanem a könyvpiaczon keresné a kielégítetést. A lelkész munkakör három főalkat-elemét: az erkölcsi benső, a szellemi-tudományos és igazgatási-jogi ágakat tekintve volna még egy túlzás, mely különben az eddigi haladás nyomait tekintve nem volna indokolt, de a bensőség tekintetében nagyon aláhanyatlott egyházi élet érdekében nem is volna kívánatos: s ez az egyházjogi képzésnek s ennek eredményének, a minél tökéletesebb igazgatásnak előtérbe állítása volna. A helyes képzés ezen túlzások kiküszöbölése, de egyuttal mindhárom elemnek, mint nélkülözhetetlennek kellő mértékben érvényesítése nélkül el nem érhető.

Ezt a három elemet bajos volna s erőlte-

tés nélkül nem is lehetne bizonyos tudomány-ágakhoz rögzíteni. Mindháromhoz conferál minden theologiai tudomány-ágból valami, egyikből több, másikkól kevesebb. Helyes tanügyi politikával, minden egyes tudomány-ág sérelme nélkül meglehet valósítani, hogy mind a három főszempont érvényesül s a gyakorlati egyházi élet minden egyes bástyájához jól felfegyverzett ör kerül.

Abban tehát megegyeznek a vélemények, hogy a mai lelkész-képzésnek nagy hiányai vannak. Valóban minden pályáját végzett theologus, ha igazán megvizsgálja magát, érezheti, hogy csak kezében vitte el a tanintézetből a bibliát, csak annak külső vonatkozásaival, csak a körülte és felette harcoló elméletekkel ismerős, de magát a bibliát egy-két exegetált rész kivételével nem ismeri; az a szellem pedig, mely hegyeket megmozgató hitet, Krisztusért testi-önmagát megtagadó erkölcsi erőt teremt, nem lett az övé; s mikor a segédlelkészi évek sanyarusága vagy a lelkészi ezerágu kötelezettség és munka reá szakadnak, alig van kedve és ideje áttanulmányozni s lelkibirtokává tenni a bibliát. Pedig e nélkül a mi papi mivoltunk semmi s e nélkül egy korlátolt, képzetlen, de szorgalmas biblia-olvasó által zavarba hozatunk vagy esetleg hitigazságaink biztos katechismusi tudása mellett is legyőzetünk. Érezheti továbbá, hogy az a gyönyörű óriási tudománykör, mely a mult tanusaival, a példák tömérdekségével, a jövő fejlődés logicájának, a szerves és életre való képződés fokozatainak, irányainak; az idealokért való lelkesedés felköltésének felülmulhatatlan iskolája: az egyháztörténelem a maga segédtudományaival az ő ismeretében csak halvány körvonalakkal van jelen. Végre érezheti, hogy az egyházi adminisztracio terén, hol az egyház külső élete jogi vonatkozásokban jelentkezik, vagy az egyes egyházi intézmények tételes-jogi megalkotásának munkájában nélkülözi a jogász gondolkozás képző eszközét s magának a jognak fogalmával s ezen fogalom intézményes alakulásának lényegével szemben szinte tanácstalanul áll. Ennek következménye az a helyzet, hogy különösen az egyházi felsőbb administrationál, a szabály és törvény alkotásánál a vezetés a világi elemé s ennek következménye, hogy az egyház külső képe intézményeiben elvilágiasodik. A világi kar támogatásának, részvételének szükségét és hasznosságát kétségbe vonni oktalanság volna s egy annak a félremagyarázhatatlan alaptörvénynek megtagadásával, mely a presbyteri egyházalkotmányra nézve a bibliában foglaltatik; de olyan mértékű érvényesülése, mint a hogy az egyházunk életében jelentkezik, egészségesnek nem

tartható; részben, mert a jogászilag kellő szakértelemmel elő nem készített ügyek a világiaktól csak ugy első látásra, hallásra döntetnek el, részint, mert ennek a praeponderantiának a révén az egyházi érdeket sokszor másodrangunak tekintő törekvések határoznak a hivatalos faktorok ilyen vagy amolyan magatartása tekintetében, részint mert a tulsuly a lelkészi kar hátrahúzó, tekintélyének csorbulását vonja maga után.

Ezeket az elsorolt hibákat és fogyatkozásokat a lelkész-képzés új alapra helyezésével lehetne kiküszöbölni, illetve pótolni; mert a mai képzés után azokat egész természetes sőt szükségyszerű következményeknek lehet tartani. Az egyénekenkénti kísérletezés elkerülése végett a lelkész-képzésnek törvényben kell nyerni szabatos rendezést, a megalkotandó új tanulmányi rendszerben a valóságos beiső (nem pedig külső) biblia-tanítás, egyháztörténelem és egyházjog dominálnak, esetleg mindegyik mint nyolc féléves tantárgy; mert mindahárom tudományág a maga segéd tudományaival bőséges anyagot nyújt 8 féléves tanításra és mert ez a három tudomány az, melylyel az ecclesia militans a való világban kiváltképpen diadalmaskodhatik. A többi theologiai tudományok ezek mellett a jól megfontolt és minden elfogultságtól menten meghatározott szükséghez képest nyerjenek helyet lehetőleg úgy, hogy a különböző tudományos hajlamok seminariiumokban találják meg a részletekig menő szakszerű kiképzést; e végre a különböző tudomány csoportok szerint seminariiumi előadásokat kellene szervezni, hol a tanár és tanuló a közvetlen érintkezés folytán a benső viszony áldásos hatásának is részesei lehetnének, a mi a theologiáknak megadná az eddig — lehet mondani — teljesen mellőzött pädagógiát s lehetővé tenné a tanárnak a tanulóra való erkölcsi ráhatást, a különböző tehetségek felismerését, irányítását; a mint ez már a külföldi egyetemeken legnagyobb részén régen meghonosított s eredményét a magas tudományos színvonalon álló lelkészi kar dicsekedve igazolja.

Egy ilyen berendezésű lelkész-képzéstől remélhető, hogy a lelkészi munkakör mindhárom alkotó elem: az erkölcsi-benső, a szellemitudományos és a külső jogi alkotó elem nyerni fog megfelelő munkásokat.

H.-Szoboszló, 1902. Május 6.

Dr. Baltásár Des.ö.
lelkész.

Válasz,

Juhász Sándor „Orgonahangverseny“ cikkére.

Lendületes stylusban intézi e b. lap tiszteletreméltó olvasóihoz *zokszavát* és tárja ki szívének képzelt fájdalmát Juhász Sándor atyámfia, szólván a buda-

pesti fazekas-téri templomban e hónap 3-án lefolyt orgonahangversenyéről. A zokszót és fájdalmat megcsendesíteni és lecsillapítani kérek egy kis helyet, előre bocsátva, hogy a nehéz kérdést is békességes lélekkel igyekezem fejtegetni, s hogy a szenvedélyek közül csak egyet tartok megengedhetőnek, azt, a mely a Krisztus és az ő egyháza iránt való szeretettől lobog. Juhász kollégának a kritika gyakorlásához való jogát elismerve, az elfogulatlan olvasó előtt nem lesz nehéz bebizonyítanom, hogy e joggal nem helyesen élt.

Mindenesetre kitüntető, hogy a ki a Magyar Szóban ez évben többször is olvashatott orgonahangversenyéről, mert a kálvin-téri templomban négyszer a hold-utcaiban egyszer a fazekas-tériben egyszer s a deák-téri ág. ev. templomban egyszer tartatott ilyen, egyenesen ellenem irányítja lendületes stílusának minden nyilait, engem illet fájdalmas szívének minden szemrehányásával s reám szórja az atyafiak testvéri közösségéből való kiátkozásának öles villámai: a közvéleményt riasztgatja ellenem s engem is ugyancsak noszogat, hogy az ő logikája szerint való következtetést vonjam le s azt hiszem, kívánja, hogy szűnjek meg lenni. Azonban az ítélet jogát magának vindikáló s e jogot csak személyválogatást ismerő kegyetlenséggel gyakorló Juhász Sándor atyámfia sujtó átka semmivel sem félelmetesebb, mint például a római pápa uré, mert ha ez utóbbit még akkor sem tarthatom csalhatatlannak, mikor ex cathedra loquitur, Juhász Sándor ur ítéletét sem tartom a tévelygéstől mentnek. Ritkán láttam példáját annak, hogy mennyire nincs igaza annak, a ki haragszik s hogy mennyire zavaros lehet az ítélete az intelligens embernek is oly kérdésben, a melyet kellőképpen nem ismer, a melynek helyes bírálatára nincs lelkülete, a melynek vizsgálatában bizonyos elfogultság és egyoldalúság nyügétől nem tud szabadulni.

Juhász Sándor kollégám szíve sajnó, zokszóban siránkozik a miatt, hogy a fazekas-téri templomban orgonahangversenyt, egyházi ének és zeneelőadást rendeztünk és fájdalma jogosságának igazolásául, bizonyosságul hívja hazánk, sőt az egész nagy föld kerekességének minden határain élő józan protestánsokat. Könnyű volna a bizonyosság-szerzésnek e módja abban az esetben, ha Juhász kollégám azokra, a kik fentebb említett orgonahangversenyeken részt vettek, egyszerűen ráfoghatná, hogy nem józan protestánsok, de, ha a protestáns józanságot az egyházépítő munkásságban, a buzgó áldozatkészségben, az Úr házának szeretetében keressük, akkor figyelmeztetnem kell Juhász urat, hogy ítéletmondásában ne legyen felettébb serény, mert ez orgonahangversenyeken éppen azok vettek részt, úgy a férfiak, mint a nők közül, a kiknek tulajdonságai a fentebb említett s a protestáns józanságot alkotó jelzők. Ha pedig a nagy világba megyünk józan protestánsokat és bizonyosságot keresni, állapodjunk meg Németországban és Sveicban, a honnét a világot Krisztushoz vezető, reformáló mozgalom kiindult, a hol a józan, evangéliumi hitélet tanulságosan munkás és azt találjuk, hogy sok nagy városi protestáns templomban régi és állandó szokás az orgonahangverseny rendezés a reformátusok munkásságának e klasszikus földjein.

A ki haragszik annak nincs igaza: a haragban való bővölködés, az igazságban való szűkölködés, az orgonahangversenyek felől való abszolút tökéletességű tájékozatlanság Juhász kollégámat s logikáját annyira tévedésbe ejti, hogy némi felvilágosítás után a harag által felületett logika kétségtelenül elszégyenli magát. Hát béküljön meg az én kollégám lelke s úgy keressük az igaz-

ságot, mert az még sem járja, hogy a nagy és jóhiszemű közönséget valaki akár szándékosan, akár csak felhevült lelkületének engedve szándék nélkül félrevezesse, mert egyházi zene és énekelődásunkat a pápista misével hasonlítva össze és pedig ez utóbbinak némi tekintetben előnyére, a felületes olvasónak úgy tetszhetik, mintha itt csakugyan valami égbekiáltó borzalom és merénylet követett volna el, a miért érdemes, hogy a közvélemény felzuduljon és „méltatlankodásának egész fönségességében oda zugja felénk“, szegény budapestiek felé a virágvasárnap i geket. Mielőtt az a sok szeretettel és szelídséggel át nem hatott kívánsága beteljesednék, hallgassa meg az ítéletre szánt ember véleményét. A mi evangéliumi, egyszerű istentiszteletünkön semmiféle oly eszköz nem használható, a mi a lelket elingatja, vagy Istentől elvonja, az ige világosságával, az ima erejével s az ének hatalmával a lelket felébreszteni s ébrentartani igyekezzünk. Ön is tudja, én is, hogy mik a mi istentiszteletünk részei, elemei. Az istentiszteletnek ev. elveihez, feltételeihez, kálvini egyszerűségéhez szigorúan, a meggyőződés alkut nem ismerő szigorúságával ragaszkodom, még azt sem engedem meg, hogy — mint némely gyülekezetben szokás — kiváló alkalmatosságokkor a kántor solót énekeljen, vagy a kar oly éneket, a mely törvényesen rendelt istentiszteleti célokra szolgáló énekeskönyvünkben nincs benne, sőt nyilvánosan kifogásoltam azt, hogy éppen itt a fővárosban oly ref. vallásos összejöveteleken, a melyeken irást magyaráznak, imádkoznak, idegen énekeket s nem zsoltárokat énekelnek. Álláspontom az, hogy az istentisztelet célja nem a szép emberi hangokban, vagy a zenében s emberi alkotásokban, hanem az Isten kegyelme szépségeiben való gyönyörködés s ettől a gyönyörűségtől soha senkit el nem tiltottam s az Isten jó volta és irgalma hirdetésében soha semmit telhetetlenség okáért nem cselekedtem. Szükségesnek tartottam ezt elmondani, mert az a reménységem, hogy megszívleli Juhász ur és megérti belőle, hogy egy tisztársát, a kihez atyafiságos szeretettel kellene hajolnia még akkor is, ha annak gyengeségét látja, olyanban támadja meg, a miben a támadó fél járatlansága miatt helyes ítéletet nem is alkothat, a célt illetőleg is, bár zárjel között s csak úgy futólag meggyanusítani, hogy a gyanuból valami mégis ragadjon, még a szónoki beszédhez szokott református papnak s még a stílus lendülete kedvéért sem szabad.

Bizonyos dolgom felett való ítéletmondásban egészen természetszerűen más a szent-leányfalvai s más a budapesti szempont, mert mások az élet viszonyai falun s mások a nagy városban, ott csendes, nyugodalmas, itt lázas, emésztő munka folyik. Minél magasabba emelkedik az ember, minél szélesebb látkört tekint be, annál helyesebb az ítélete. De a mai sok igényű világban kétségtelenül bizonyos erkölcsi bátorság kívántatik ahhoz, hogy ne mondjon az ember ítéletet oly dolgokban, a mihez nem ért, a mi tapasztalatának köréből helyzeténél fogva hiányzik. Én ily bátor ember lévén, másnál is szeretném e bátorságot látni. 1887. óta féllesztendei megszakitással Budapesten lakom, nyitott szemmel járok, látom a fővárosi ember életét, látom, hogy a munkában elfáradt agyu és kezű ember keresi az üdülést s felettébb sok ember tisztatalan forrásból merít oly élvezetet, a mely nem üdülés, a mely anyagi és lelki romlás. Ha az egyház az életnek minden viszonyára, minden szükségletére igyekszik tekintettel lenni, ha a gondoktól, munkától fáradt testü és lelkü embernek akár a templom falain belől is oly magas-

tos, nemes és tiszta élvezetet nyújt, a mely valóban kívánatos üdülés a testnek, sem a léleknek nem árt, elvonja a mindig tisztátalan levegőjü és sokszor tisztátalan erkölcsü mulató helyektől hiveit, ha megtartani és az életnek minden viszonyában gondozni igyekszik a lelkeket, nem cselekszik álnokul. A művészi ének és zene, a mint ifju koromban tanultam s akkor is, most is tapasztalom, hatalmas eszköze a szív tisztaságának, azért mondhatá Goethe: „Böse Menschen haben keine Lieder“. E tapasztalat szerint hatalmas eszközt, a mely éppen úgy, mint a tudomány, isteni ajándék, alkalmasabb helyiség hiányában, a templomban is felhasználhatja az ev. egyház, a nélkül, hogy templomát megszenteltelenítene, Krisztust megtagadná, csak istentiszteleti eszközzé ne tegye a zenét. Okosan kell distinguálni s akkor helyesen lehet itélni, hogy nem történt a szent dolgokkal kufárokodás.

Vannak azonban oly zeneileg fejletlen lelkek, a kikre nézve a legmagasztosabb, a klasszikus zene hatástalan, a kik zenéről lévén szó, cigányok és táncra gondolnak, vannak ilyenek az egyébként nagy intelligentiájú emberek között is. A kmél a helyes ítélet mondásra hiányoznak a feltételek, az zokszót ne hangoztasson, mert szomorú és káros, ha valaki oly dologról akar írni s olyanban irányozni a közvéleményt, a mihez nem ért, Juhász ur pedig sem orgonahangversenyt nem látott, sem klasszikus protestáns egyházi zenét nem élvezett soha, mert, ha valamikor ilyen élvezett volna, tudná, hogy oly keresztyénhez illő, oly felséges élvezet az, a mely magával ragad s még a fiatal-ságnak sem juttathatja eszébe a táncraperdülést, nincs benne semmi kábító, semmi érzéki.* A mi magasztos az nem erkölcselen, a mi felséges, az nem istentelen, a mi a testnek nem árt, a léleknek pedig felemelő, az nem tilalmas, de viszont a mi Szent-Leányfalván szükségtelen és talán megbotránkozottat némelyeket az Ur kicsinyjei közül, az Budapesten szükséges és szabados lehet. Azért arra kérem az én Juhász Sándor kollegámat, hogy a nagy városi élet szempontjából sziveskedjék itélni s akkor nyugodtan lehetek, mert bizonynyal nem köt a nyakamba követ és nem dob a tengerbe. Ily kérdésben, a melyet művelt nyugot józan protestansai már régen és úgy döntöttek el, hogy hiába keres náluk bizonytságot Juhász ur, csak a szüklátkörön felemelkedett lélek szólhat nyomósan, a felettébb való böleselkedés pedig hallgason; mert sérelem a klasszikus egyházi zenét a tánczenével összezavarni. Állítom s szavamot bizonynyal készséggel elhiszi Juhász ur, hogy ez orgonahangversenyeken részt vevők, a templomhoz illő komolysággal gyönyörködtek az elragadóan felséges egyházi zene és ének szépségeiben s abban a tekintetben is nagy eredményt értünk el, hogy megismerte s meg is kedvelte a közönség az egytetemes énekügyi bizottság által kiadott új, magyar rythmusu énekeket.

Ismét csak visszatérek oda, hogy az orgonahangverseny nem istentisztelet, ha ezt tudja s még azt is tudja Juhász kollegám, hogy egy ilyen dolognak rendezésére előzetes kiadással — nyomda, pósta, költséggel — jár és erkölcsi haszon mellett még arra is szolgálhat, hogy az egyháznak anyagi javát előmozdítsa, akkor azon sem botránkozhatik többé, ha a „bilétáknak“ árát szabtuk, de másfelől azt is érezheti, hogy az ő ajakán az a krisztusi szó, a mely a templom tornácában a saját önző céljaikra kufárokodó árusokat és pénzváltókat illette, az ő ajakán, mikor zokszó gyanánt el-

lenem fordítja, trázissá alakul. Ime a legszentebbnek, a Krisztus beszédjének sorsa az ember szájában.

A már említett abszolút tökéletességü járatlanság bizonyítására abban is példát nyújt, hogy e kérdéssel kapcsolatosan a jótékony célu táncmulatságról beszél. Hát ne tévelyegjünk! Kérdezem, hogy van-e a bálban, legyen az akármilyen jótékony célu, üdülés, nemes pihenése e az a léleknek, nincsen-e ott jelen a veszedelem, a betegség, az érzékiségnek ereje stb.? Sem szükségesnek, sem szabadosnak nem tartom, s mivel ennek hatása mindenütt egyformán veszedelmes lehet, egyforma szempontból ítéltető meg szent-leányfalván is Budapesten is és sem ott, sem itt nem szabados.

Végül hadd szólok arról is, a mit legélénkebben szinez ki s a mit legnagyobb erővel sujt felém, a vádról, a melylyel illet, hogy a kálvini puritanizmust láb-bal tapodtam. Értsük meg egymást és szóljunk komoly emberekhez, lelkipásztorokhoz illő higgadsággal ne pedig haraggal és viharzó szenvedélylyel. Csak talán nera úgy értjük a kálvinista puritanizmust hogy merev konservativizmussal mindenben a multra nézzünk, a fejlődött életviszonyokat számításba ne vegyük, a jövődöre ne tekintünk, mert nem tudom elképzelni, hogy lámadhatna akár a rajongásnak, akár mondjuk a kegyességnek, a letűnt szép idők után való sovárgásnak oly ereje, a mely levetközve a kultúrának e mi napjainkig elért minden viszonyát, számításon kívül hagyva a lelkeknek e mi napjainkban nyilatkozó szükségzeit, az első keresztyének életét tudná megvalósítani ez életnek külső formáiban is, hogy egy értelemmel együtt legyenek a hivek és mindenük köz legyen, nem hiszem, hogy a dogmákhoz való ragaszkodást s ezzel együtt a szívet is oly merevvé tudnánk tenni, hogy e merevség máglyát gyújtson a szentháromság tagadók alá, de ezt nem is kívánja még gondolatában sem az ev. keresztyén; miben keressük hát a puritanizmust? csak a külsőben? Kiválóképpen a hit és erkölcsi felfogás evangéliumszerűségében s a hitélet nyilvánulásának egyszerűségében, minden emberi tudománytól, minden salangos cerimoniáktól ment tisztaságában. Azonban a mint már mondtam, az orgonahangverseny nem istentisztelet, Ne akadjunk meg oly dolgokon, a melyeken csak a kákan is csomót kereső bölesesség akadhat meg. Orgonánk nekünk is van, a debrecenieknak is, ámbátor a mereven szigoru kálvini szellem kétségtelenül kitakarítaná azt a templomainkból. És mi még sem ítéljük el apáinkat, a kik az orgonát a templomba bevitték, mert tudjuk, hogy nem tapodták meg a kálvini puritanizmust, csak meghajoltak a szükség kényszerítő ereje előtt.

Látnivaló, hogy az evangéliumi szellem tisztasága, a kálvinista puritanizmus ellen semmi átokra méltó merényletet nem követtünk el. A törvény által is megengedett egyházi célra használtuk templomunkat, az a testület pedig, a mely hivatva van örködni templomunk felett, köszönettel fogadta a hivek és az egyház érdekében önzetlen fáradozásomat, sőt kifejezte azt a kívánságát, hogy vajha minél gyakrabban rendeztetnék oly egyházi ének és zeneeloadás a templomban, a milyen a május 3-iki volt. És ez a testület intelligentiában is kálvinistaságban is értékes és tiszteletreméltó.

Ne háborodjék meg azért Juhász Sándor ur szive és ne féljen! S mivel ez első szavam egyuttal utolsó is, nem lévén időm hirlapi polemiák folytatására, öszinte

* Ilyenek a katolikus nagy zenés misék is! Szerk.

testvéri lélekkel köszöntöm öt, békességet kívánva háborgó lelkének.*

Budapest, 1902. május 14.

Haypál Benő,
ev. ref. lelkész.

Válasz,

Zoványi Jenő ur „Hollandia és Magyarország“ című cikksorozatára tett „megjegyzéseire“. Megjelent a „Sárospataki Lapok“-ban.

(Vége.)

15. A 14. „megjegyzése“ így hangzik Z. urnak: „Nem tudom okát találni, hogy miért különböztet meg néhány nevet aláhúzással BIRTHA?“ Minden esetre érdekes (!) „történeti megjegyzés“, de a mellett fogós is. Mert bizony jó magam sem tudnám megmondani, miért tüntette ki a nyomdász Szalánczy, Bodor, Geley, nevét „Garmond cursiv“-val, a tömött Garmond sorok között? Jó lélekkel mondhatom, felőlem szedheték volna a legapróbb petittel is.

16. A „Sárospataki Lapok“ olvasó közönsége iránti tisztelete eltölti Zoványi urat attól, hogy részletezze a *dortrecht*i zsinatról irt szomorú tévedésem vastag hibáit. És dacára e tisztelet és kijelentésnek, nem átalja Zoványi ur „megjegyzései“ közzé oly „megbotránkoztató“ szavakat felvenni, melyek egyáltalában nem ékítik egy tudós professor fejét! Ha én válaszomat alkalmazni akarnám a Z. ur kirohanásához, nagyzó, elbizakodott megjegyzéseikhez, visszaélnék e b. lap tisztelt olvasóközönsége jó izlésével, ellenkezésbe jönnék keresztyéni, bibliai felfogással. Nem, azt nem teszem. Elvem nem az ótestamentomi *ssidó* felfogás: fogat, fogért, rosszat-rosszal visszafizetni, nem! hanem követem — mint Krisztus hű tanítványa — az ő magasztos tanítását: „A gonosz is jóval fizessétek“ Elhallgatók!

Az ellenem irányzott támadásra nem reflektálok tehát, de egy a — szeretett ta. áram ellen intézett durva támadást, — tanítványi kötelességemnek tartok visszaverni, megtorolni. Hálátlan lennék amaz erkölcsi testület kitünő képviselői iránt, kik tanulói pályámon jótéteményrel halmoztak el, szeretettel vettek körül, ha a legnagyobb felháborodással nem tiltakoznám e nagyzó és elbizakodott hang ellen, melyet Zoványi ur nem átalított „fogai kerítése“ közül kibocsátani. Fenhéjazólág kérdi elbizakodottságában: „hogyan tudtam átal menni az alapvizsgálaton?“ Hogyan tudtam? E kérdésre megadja a feleletet a debreceni főiskola közszeretben álló, tudós történeti professora, kinek, a biblia szavaival élve — „ön nem méltó arra, hogy saruját megoldja“. Megmondaná ő, meg a másik — . . . mindenik, kiknek nem voltam utolsó, hálátlan tanítványok, s dacára az ön felháborodásának, jó lelkiismerettel adhatták kezembe bizonyítványomat. De szerénytelenség nélkül kijelenthetem én is, hogy ki tudnám állani talán még a Zoványi ur magas igényeinek megfelelő vizsgálatot is!!

* Kiadtam e cikket az „audiatur et altera pars“ elvénél fogva, szívesen. Azt gondolom, kár volna e kérdést tovább fessegetni. Kiki megalkothatta a maga véleményét. *En a kérdés lényegére nézve* Juhászszal egy párton vagyok, s H. B.-nek válaszolva megjegyzem, hogy én laktam Sweizban és Németországban is, de hogy ott a református templomokban *pénzért* hangversenyeket rendeznének, arról semmi tudomásom nincs. E kijelentéssel a sorompót lezárom. Szerk.

17. Egy sajnálatos nyomdahiba került a leideni könyvtár tartalmára tett feljegyzésemben: 4 (négy) százezer helyett (4) milliót szedtek ki.* E téren talán a leglaikusabb emberről sem lehet azt fölteni, hogy ne tudná, miszerint 4 millió darab könyv, eddig egyetlen egy könyvtárban sincsen, s hogy itt csakis nyomdai tévedés foroghat fönn: napnál világosabb. Ezt konstatálja különben nagy lelkűen Zoványi ur is, s mégis jól esik lelkének a „történeti tévedések“ közt erről is megemlékezni. Uram nem állott a tükör elébe? „e tudós megjegyzés“ tétéle után, hogy gyönyörködjek az eredmény hatásában, a mely arcán jóleső előmlött fáradságos munkája után? . . . A leideni st. pendiumra vonatkozólag, mint hazai forrást, Zoványi ur saját munkáját ajánlja. . . . Köszönöm, tanár ur, nem használhatom, én csak első rendű és megbízható források után indulok el.

18. Kijavította dr. Kovács Ödönre vonatkozó adataimat is, de korántsem helyesen! A *rectifikáció* úgy lett volna helyes: 1867-ben ment Utrechtbe, 2 évig tanult itt, 1869-ben tette le doktori vizsgáját Leidenben, ugyanez év őszén haza jött és *theologiai professor* lett N.-Enyeden. (L. „A nagy enyedi ref. collégium legújabb története“ 109. lap).

19. „A gróningeni iskola több mint 60 évvel ezelőtt a supranaturalismus és rationalismus idejében sikeres harcot indított meg ez áramlat legyőzése ellen“. E mondásomat ennyivel és így cáfolja Z. ur: „Ilyen értelmetlen céljai a gróningeni iskolának sohasem voltak, azt határozottan állíthatom“.

Nos, a mellett, hogy én a fentti mondásomat, — dacára Z. ur határozott kijelentésének, — fentartom, egyszersmind konstatálni vagyok kénytelen, hogy „ilyen értelmetlen megjegyzéseket“ nem vártam volna egy tudós professortól.

Hát valóban nem hallott volna ön semmit a „gróningeni“, vagyis az „evangéliumi“ iskoláról, mely a *Beyschlag*-féle közvetítő *theologiai* irány hive volt azzal a különbséggel, hogy az előbbi, mint neve is elárulja, csupán a 4 (négy) evangéliom alapján építette fel tanításait?! Hát annyira ösmeretlen volna tanár ur előtt a „gróningeni evangéliumi“ iskola, mely jözan, bibliai keresztyén elveket: bölcs mérséklés, középuton való haladás, a dogmatika nélküli keresztyénség elvét tüzte ki zászlójára?! Mikor elitélte ez irány az ortodox *theologiai* irány betűhöz való me-rev ragaszkodását: éppen úgy támadta a modernek rationalistikus tulkapásait. Arra törekedett ez iskola, hogy megszabadítsa a keresztyénséget a dogmatikai abstrakcióktól, arra, hogy a Krisztus élete, tanítása, szóval élet-körülményei menten, minden dogmáktól, képezzék a keresztyénség központját.

Az volt a föelvé ez iskolának, hogy Krisztus személyiségének, tanításának tökéletes megértésére, nem az ő *metaphisikai* lényének megismerése által jutunk el, hanem az ő élettörténetének alapos tanulmányozása által, s az ő nagyságát, fenségét, méltóságát, istenségét az általa létrehozott erkölcsi hatásokból ismerhetjük fel. Tanár ur! ilyen „értelmetlen“ céljai voltak a gróningeni „evangéliumi“ iskolának. És ön erről nem tudna semmit? Pedig nagyon szívesen vennék a dogmatörténelmi „értelmes“ előadások keretében tanítványai, ha erről is prelegálna valamit.

20. Egy *theologiai* történelmi professor részéről

* Abban az időben és még ma is szemhurutom miatt magam nem korrigálhatván, a sajtóhiba bizony megeshetett és megeshetik. Szerk.

„kinos feltűnést keltenek ezek a hiányos és téves ismeretek“ melyeket a *Kuyper-féle „doleerende kerk“* és a *„gereformeerde kerk“* egymáshoz viszonyánál elárul. „Szinte megbotránkozató, mikor egész komoly keppel tanítja olvasóit ilyenekre“. „A *Kuyper-féle „doleerende kerk“* 1892-ben egyesült a *„gereformeerde kerk“-el*.

Hogy ez nem 1892-ben, de még máig sem történt meg: azt a legnagyobb határozottsággal nem csak állítom, de ellenérvekkel is igazolni tudom. Hiszen éppen napjainkban a legerősebb ellentétben áll a két egyház egymással. Féltve őrzik hiveiket, s a legnagyobb gondal ápolják őket és felfogásokat. Külön hivatalos organuma van máig is a két egyháznak. A *„doleerende kerk“-é* a *Kuyper* által szerkesztett *„Heraut“*, a másiké a *„Christelyke gereformeerde kerk“*. Hétről-hétre olvastam e lapokat, benne a két egyháznak egymás ellen vivott tollharcát. Hétről-hétre olvastam (még a múlt évben!) e lapokban a két egyház részére gyűlt perselypénzek kimutatását, a mikor is feltűnt az, hogy a *„gereformeerde kerk“* tagjai az áldozatkészség meghozásában, folytonosan előtte járnak a többi prot. egyház hiveinek. Ellátogattam a *gereformeerde* (keresztényen ref. egyház) hivek templomába, figyelemmel kísértem lázas munkájukat, láttam, mint igyekeznek fentartani felfogásokat, kicsiny egyházaikat dacára a sokszoros támadásoknak, mely az állam részéről (nem részesülnek semmi segélyben, iskoláikat, papjaikat saját költségeiken tartják fenn) a prot. felekezetek részéről éri őket: és Zoványi ur mégis összeolvasztja őket a *„doleerende“* egyház hiveivel. Nem tanár ur! A *Kuyper-féle* egyház más uton halad teljesen a megtestesült ortodoxia merev képviselői és „a vallásos theologiai irány“ szigorú követői ök, míg a *„gereformeerde kerk“* hivei a józan kereszténység képviselői, közép-uton haladó, inkább modern felfogású protestáns elvek követői.

És, hogy ne mondja „légből kapott spekulációknak“ állításomat ismét Z. ur, igazolom egy holland történeti munkából vett dokumentumokkal mondásomat. Tessék elolvasni, (önt, mint történeti professort bizonyára érdekelni fogja.) Dr. Gunning utrechti ref. lelkész 150—70 lapra terjedő munkáját: *„De hollandsche protestanten“*. E munkában megtalálja állításának alapos cáfolatát s meg fog győződni az általam mondottak valóságáról is.

Az *„Ond gereformeerde kerk“* ma már nem létezik igaz, ez beolvadt a Dr. *Kuyper* hivei közé s talán ezért is nevezik ma a *Kuyper* egyházát, *„Ned. Gereformeerde kerk. Doleerenden“-ek egyházának*. Azonban a *„Christelyke gereformeerde kerk“* (ker. ref. egyház) ez teljesen más és még ma is létezik, virágzik, dacára, hogy a tanár ur tudomást sem vesz róla. A *„Nederlandsche hervormde kerk“*. (A németalföldi ref. egyház) mint uralkodó és hivatalos egyház után, ök vannak legtöbben, mintegy 130—150 ezer tagot számlál egyházok. Erről én bőven szólottam — a *Gunning* fenn említett műve után — *„A hollandi egyházi életből“* vett munkácskában a múlt évben (1901.) a *Debr. Prot. Lap.* 12. és 13. számában.

Ama mondásom igazolására pedig, hogy *Kuyper* hágai ref. lelkész is volt, ajánlom I. P. van Laan művét: *„Kuyper en zijn werk“*, elolvasás és meggyőződés végett. E munkából meggyőződhet még arról is, hogy én nem alaptalanul beszéltem oly elragadtatással *Kuyper*ről. Öt, mint bámulatra ragadó munkást, hatalmas zsenit, mint páratlan szorgalmu embert, rend-

kivüli szellem erejű és kitartásu tudóst, nagy író, kitűnő tanárt, politikust jellemeztem Lelkesedéssel szóltam arról az isteni adományról, melylyel ő meg van áldva, mely előtt még a legnagyobb ellensége is kénytelen meghódolni; elragadott engem az ő törhetetlen ereje, szorgalma, kitartása és elméjének élessége. Szinte ember feletti munkát látszik végezni, s a holland nem ok nélkül mondja munkájának, tetteinek jellemzésére *„verbaazend“* bámulatra ragadó epithetont. Ő róla tehát, mint a holland egyházi élet és társadalom ily szorgalmas tagjáról szólottam s theologiai irányát csak a legrövidebben érintettem.

De nem úgy tüntettem fel az ő álláspontját, mint az én felfogásommal megegyezőt; nem mondtam soha, hogy *Kuyper* politikai téren elkövetett botlása megfelelné guszтусomnak; nem mondtam, hogy a ref. egyháznak általa elkövetett megbontásáért új felekezet alkotásáért én rajonganék: de igenis, mint munkás, szorgalmas tudós, tevékeny emberért — még egyszer mondom — mindig, dicsőíteni fogom bárhol őt. És engem ezért nem érhet vád. Az embert és munkáját; felfogását és cselekedetét teljesen külön választottam. Ne tessék bűnül imputálni nekem azt, a miben teljesen ártatlan vagyok!

20. Rajongani fogok aztán a „józan életű“ hollandus diákokért is — és méltán! Állítani fogom bárhol és bárkivel szemben hogy a holland tanulók élete, tette, magaviselete sokkal több komolyságot árul el, mint a mi ifjainké. És e mondásomat az elfogulatlan olvasó, sohasem fogja „hálátlanságnak“ bélyegezni. El kell ösmernünk mindannyiúnknak, hogy a holland tudensek tudományos képzettség, vallásosság tekintetében, magasban felettünk állanak. És kinevetik velem, együtt sokan az olyan „történeti megjegyzést“, mint a melyet a tanár ur kockáztatott meg: *„A hollandus diákok végtelen gyerekes és hancsurossók.“* Ilyet feltételezni, állítani a flegmatikus temperamentumu hollandusokról!! Szinte kételkednem kell, hogy látta, vagy találkozott-e velök a tanár ur órákon! Megfigyelte-e a *Dyk* konviktusából kikerült ifjakat, hittanhallgatókat?! Minő komoly, vallásos ifjak ezek: elárulja azt az ő meglepésük, komoly társadalmi magaviseletök, tanulások. Bizony mosolyt kelt az ön megjegyzése, tanár ur, még az előtt is, a ki a hollandust csak nevével ismeri. Az ilyen is „hideg vérű“ „flegmatikus temperamentumunak“ ösmeri őket. No de, 6 (hat) hónap hollandi tartózkodás nem igen elég arra, hogy „a hancurozó és gyerekes“ hollandusokat valaki jól megismerje, pláne hogyha kéjutazásokra és dolgozat elkészítésére fordítja idejét.

* * *

És most már bucsut is vennék öntől tanár ur, örökre, azzal a kijelentéssel: nem kívánom, hogy találkozzunk ez életben még harmadszor is; de a „megjegyzések“ záradéka önként kínálkozik arra, hogy foglalkozzam egy pillanatnyi levételben az ön magas személyiségével is. A tudós „történeti megjegyzések“ dicsőítő apotheozisával még tartozom! De hány a kétegy, vajjon siralmas, megható hangon zokogjam-e el a feletti bánatomat, hogy akadt egy theologiai történet professor, ki meglepő járatlanságot árul el még olyan téren is, hol ő magának csalhatatlanságot, otthonosságot arrogál; vagy a komikai jelenet nevetető hatását vázoljam, melyet a „megjegyzések“ bennem és másokban keltettek? Nem teszem egyiket sem; hanem bemutatok egy önről készített fotografiát, melyet már régen megkésztettem volt alapvonásaiban magamnak, most csak egy kis keret készült hozzá.

Sokat, nagyon sokat hallottam már önről, hogy munkásságával még senkinek sem volt megelégedve életében; hallottam, hogy ez önnek veleszületett rossz tulajdonsága, szerencsétlen természet; tudom azt, (tapasztalásból) hogy a keresztyén felebaráti szeretet nem valami erősen járta át az ön *idegen* szívét, lelkét. „Ugy látszik nem tudja.” — „Nézze meg az én forrásomat.” — „Ajánlom az én munkámat.” — „Téved és nem tudja jól.” — „Az én általam irt.” — stb. kitételek kedvenc megjegyzései a melyek nem csak elítélendő hiúságot, de felette nagy tapintatlanságot árulnak el. Fenhéjazólólag, kicsinylőleg, didaktikai modorban szólani, irni: ez önnek eleme! Ön kifogástalanul tud mindent, — hirdeti mindenfele — de más semmit! Pedig e mondás: *gnosce te ipsum* — nagyon ajánlatos, hogy szeme előtt legyen, önnek is mindig. Nagyon megszívlelendő és időszerű lenne *Horatius „Ars poetica”*-jének ajánlata önre nézve is; a *ráspolozásra*, tanár ur, különösen a szavak választékos-ágában, önnek nem 9 (kilenc), de 19 esztendő is szükséges és mégis *érdes* fog maradni félek. Sőt, hogy alaposabb tudománnyal legyen felszerelve „megjegyzése” máskor, erre ajánlatosabb lesz egy kicsit hosszabb *lélekzetű munka*. „Szüntelen tanulás és lelkiösmeretes kutatás” még egy tudós (?) professor részéről sem szűgyen. „Nevetséges és szégyenletes baklövéseket” — így talán könnyebb lesz kikerülni. Ah! minő „történeti megjegyzések!” Bizony-bizony kár volt alkalmat adni nekem, hogy felébresszem delejes álmából, e pillanatnyi fölvétellel, azt hiszem, sikerült fotográfia? a melybe *arrogált alapos jártassága, csalhatatlan történeti tudása* rengette el a tanár urat. No de, hátha használt válaszom mégis valamit és nem leszek kénytelen elmondani:

Oleum et operam perdidit!

(Kolozsvárt.)

Birtha József.

TANÜGY.

Magunk iránt való kötelességek.

I.

A ki magát okosan nem szereti, — az mást sem szerethet igazán. Ez egy axioma, melynek alkalmazása még inkább beválik ott, hol egyes társadalmakról, intézményes csoportokról van szó.

A népek, a kialakult nemzettestek, — avagy ezek keretében életszervi tényezőkké vált történelmileg kifejlett testületek addig nézhetnek reménytelten a jövőbe, — míg az önmaguk iránt való szeretet lázas lüktetésben tartja a sziveket s lelkesedésre gyújtja a lelkeket.

Nem rideg önzést értek ez alatt hanem — ismételve mondom — valóban okos önszeretetet mely számol azzal, hogy midőn tulajdonát, talán szent örökségét félteleny gonddal őrzi; ugyanakkor s épen ez által magasabb célok szolgálatára képesíti önmagát,

Ha egy intézményes testület lanya közönnyel engedi fejére nőni a világot; ha elfelejtkezik a belső önerőről, melyből fakadt élete s melynek duzzadó hatalma fentartotta s tovább fejlesztette és ellankad tevékenysége, megcsappan bizalma; akkor az elveszti létjogát, el a mások hecsülését és lassan sorvad, míg

csendesesen megszűnik tényezőként szerepelni a magassabb népeleti vagy nemzeti célok szolgálatában.

Nem elég tehát csak a multakon elmerengeni, az az átvett nagy alkotásokat helyben megtartani; hanem folytonos tevékenységet fejteni ki s a történelmileg kipróbált kereteket megtartva, azokat a korszellem igényeihez képelt fejleszteni, életképessé tenni: ez az élet, ez a használhatóság alapfeltétele.

A magyar református egyház alkotmányos életével, szabad szellemű intézményeivel első rendű szerepet vitt mindég a nemzeti törekvések támogatásában. Minden ízében magyar lévén, összeforrt teljesen a nemzettesttel elannyira, hogy hőszi küzdelmei egyszersmind a magyar haza szabadságának élethalál harcával kapcsolódtak egybe.

Elég hatalmas volt ehez, mert a belső őserő a maga iránti bizalom a haladás és fejlődés vágya folytonosan talpra állította, külső nyomás előtt meghunyászkodni, nem engedte, közönybe sülyedni nem hagyta.

Nem tudtaleverni fegyver, nem volt képes kezessé tenni a simogatás és el nem tántorította szent célja szolgálatától a magas kegyosztogatás. Szóval kuruc volt s az is maradt, mert tudta, érezte, hogy neki itt valóban élni-halni kell.

De hát azért ma ismét oda jutottunk, hogy ez nem érdem a hatalmasok előtt, azok előtt t. i., kik a hatalomnak terhét ugyan nem hordozzák vállalkon, de Bécshez az aulikus pápizmushoz kötvék sok erővel és nagy hatással hintik szét a sarkányfogókat, csepegtetik a mérgecseppeket a beteg nemzettestbe, melynek elernyed és ellenállással alig bíró életszervezete naponként szomorubb, szomorubb körjelenségeket tár fel előttünk.

Sokszor kicsiny dolgok nagy jelentőséggel bírnak.

Ne mondjuk, hogy: ime, ez csekélység, nem érdemes szót ejteni érte, mert az ismétlődő apró esetek nagy és mély hanyatlását mutatják a közszellemnek.

Elnéztük, hogy iskoláinkban a vallásoktatásnál idegenek szabják meg működésünk terét, irányát, s ma már azt se tudjuk biztosan meghatározni, hogy tisztán állami, vagy községi intézetekben milyen szerep jut nekünk? meddig terjed intézkedési jogunk a tisztán hittani oktatás ellátásánál is?

Egyes tünetek merültek fel a multban, melyekre nyilvánosan felhívtam akkor a figyelmet, — mint péld. a n.-bányai községi iskolákban a kereszttvetéssel való imádkoztatás, — az alsófehérmegyei községi iskoláknak a „Dicsértessék a Jézus”-sal való köszöntési módja, vagy, a hol a hittani vizsgát nem engedte a gondnoksági elnök megtartani, más helytt pedig a róm. kath. gondnoksági elnök vezette a mi hittani vizsgánkat stb. de hát kicsiny ember mondta s kicsiny dolognak tartották az egészet.

Most aztán fejünkre nőtt az ár. Kétség sem fér már hozzá, hogy állami intézetekben nyíltan fel meri fejét emelni a klerikalizmus és ügyet sem vetve törvényre, szabályzatokra, saját képére formálja az iskolákat és nevei a serdülő ifjúságot.

Ott van a szegedi zászlószentelés, ott a baranyamegyei árvaház ügye, hol felekezeti nélkül intézetet alapítanak és graci apácákra bizzák az egészet, hova a mi vallásánárainknak lábokat sem szabad betenni. Ott van a pesti eset, hol jezsuita páter nyíltan és ocsmány szavak kíséretében izgat a protestánsok ellen s az erélyes tanfelügyelő, Verédy Károly bár mindent elkövet, még sem képes csak annyit is elérni, hogy az illetőt azonnal mozdítsák el vallásánári állásából.

De hát hiszen ott beszél nekünk nyíltan a Szaboleska esete.

Egy ilyen embert is vérig mer inzultálni a korlátolt elméjü elfogultság, a klerikalizmus szolgálatában álló csuszás-mászás. És még Szaboleska is megállapított tekintélyén kívül férfias erélyének tulajdoníthatja, hogy bizonyos mérvü elégtételt kaphatott. A többiek, — de mennyien! — kik hasonló körülmények közt érezték megaláztatásukat, vagy hallgattak, (hiba volt) vagy dorgatoriumban részesültek.

Igy járt szegény jó emlékezetü Gergely Károlyunk, ki a n.-bányai keresztvetési kérdésben erélyes fellépésért jogos és törvényes eljárásáért méltatlan megintésben részesül, midőn saját egyházi főhatósága hivatalos uton s mihez tartás végett megküldi neki a miniszter dorgáló levelét.

Soha méltatlanabban egy valóban jézusi lelkü és szelidségü papot meg nem bántottak.

És ide jutva már a példák láncolatán, szomorú szívvel mondom ki, hogy: mi reformátusok a közel multban és ma nem szerettük s nem szeretjük magunkat okosan.

Elfelejtettük a régi hagyományokat hamut hánytunk az ősi benső erő szípkázó tüzére, lassanként kilyukgattuk vérnek árán szerzett alkotmány- és szabadság levelünket, bástyáink falait letördeltük s utat tapostunk a réseken ellenségeink kényelmes bevonulására.

Mindezt pedig cselekedtük a magyar állameszme egységéért, a szabadelvűségért, mely velünk született s el nem hagy minket koporsónk bezártaig.

Egy mindenek felett való nagy és magasztos ügy diadalra vezetésében önzetlen becsületességgel küzdöttünk, egész erőnkkel és tehetségünkkel munkálkodtunk, feláldoztuk részben érette még azt is, a mi nem a miénk, nem jelen nemzedéké, t. i. az ősök szent örökségét, mit pedig kötelesek vagyunk sértetlenül megőrizni s átadni utódainknak.

És most eredményképen látjuk, hogy egy szép álmoképet kergettünk, mely a valóságban ma egy torzszülöttet mutat igen sok jelenségeiben.

A magyar állameszme most is vonzó s papiron igen szépen fest, de a valóságban aligha nem ott tart, hol 34 év előtt megindult, . . . a szabadelvűségről pedig jobb nem is beszélni.

Az a szabadelvűség, mely titkon vagy nyilván, de egész tömegesen a jézsuitak uszályhordozójává szegődik, vagy a mely behunyja szemét, hogy ne lássa az ellenkező áramlat romboló hatalmát: az a szabadelvűség csak kongó szólam, és rosszabb a semminél.

Mi pedig ezért hoztuk a rengeteg áldozatot, ennek megteremtésére fecsértük minden erőnköt. A nagy nemzeti és emberiségi célokért elfeledkeztünk önmagunkról, elhanyagoltuk magunk iránti köteleltségeinket, elfeledkeztünk azon elemi igazságokról: *hogy a ki saját belső háztartásában meggyengül, az elveszti kifelé ható súlyát is tekintélyét is.*

Hiszen ime ott vagyunk, hogy még eminens köteleltségeink teljesítésében csak a kapkodás jellemez bennünket. Vajjon nem most kezdünk-e experimentálni vallásoktatásunk rendezésével? . . . és vajjon van-e biztos vezérfonalunk arra, hogy mit tegyünk és miként használjuk fel az állami iskoláknál adott két órát, a vallásoktatásnál? . . . Jut-e az eszünkbe, hogy így tovább meg nem élhetünk, hogy *szabaddá, függetlenné* kell tenni a vallásoktatást minden külső és idegen befolyástól és a magunkbirta autonomikus jogokra támaszkodva, —

önállóan és megfelelő óraszámossal rendezzük a hittani oktatást? . . .

Ez az első és fontos köteleltség, melyet magunk iránt teljesíteni elengedhetlen feladat. Következik aztán utána a többi, mint péld. alkotmányos életünk oly formán való rendezése, hogy abban minden illetékes tényező megtalálja a maga helyét, betöltse hatáskörét, mert csak így s ez által leszünk képesek az erők egyesítését eszközölni s a régi, benső erő tüzét ismét lánggra gyújtani.

Gondunkat terjesszük ki minden dologra, mely egyházi életünket érinti, különösen a sérelmekre, melyekkel lépten-nyomon találkozunk. Ne legyen ezek közt kicsiny egy se, hanem sérelmeink orvoslásának kérelmével árásszuk el a konventet s ne hagyjunk annak békét, míg meg nem szerzi számunkra az elégtételt s vissza nem helyezi autonomikus jogainkat régi ingatlan és számottevő tekintélyébe.

Addig is pedig hassunk oda társadalmi és egyházi életünk érintkezéseiben, hogy nagyjaink ne vegyenek részt a hivatalos kath. miséken és processiókban, mindaddig, míg e tekintetben teljes és egyenrangú viszonyosság meg nem állapítatik.

Im ezek magunk iránti köteleltségek dióhéjban, melyeket most csak felemlíték, de a melyekről majd bővebben is fogok szólni.

Sinka Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Egyház-kerületi közgyűlés.

Május 21-én ft. püspök ur Istenhez emelt buzgó imádságával vette kezdetét az egyházkerületi közgyűlés. Ima után a felavatandó lelkészek vétettek számba, a kik névszerint a következők voltak: dr. Baltazár Dezső szoboszlai, Nagy Sándor nagyfalusi lelkész, Bakóczy Endre bőszi örményi vallastanár, Rábold Gusztáv bőszi örményi, Losonczy Endre kunágotai, Szabó Mihály dobozi, Soós Károly n.-majláti, Hamar György vadász-erdei, Bartos Béla zápszonyi, Illyés Mihály mátyusi, Valádi Mátyás macsolai, Csánfordi Ferencz márokpapi, Bagaméri Károly gulácsi, Veres István k.-n.-révi, Csernák Béla furtai, Jánossy Zoltán h.-sámsoni, Lencz Géza tépei, Szentkirályi Károly kolyi, K. Tóth Sámuel poklosteleki, Szücs Béla álmosdi, Demjén Ferencz ér-olaszi, Lengyel Pál ki skereki, Ablonczy László szakolyi, Bélteki Lajos mándoki, Cseh Zoltán fényes-litkei, Hagymási Ferencz papi, Horkai Barna székelyi, Paál Gyula karászi, Vass János balsai lelkészek, Fazekas Gyula karcagi, László János kisujszálási tanárok, Szentpéteri Pál nevetlenfalusi, Koroknai István feketepataki, Szabó Lajos n.-tarnai, Kelemen Ferencz m.-szigeti, Soltész Elemér n.-bányai, Ferenczy Imre krassói, Pótor Elemér Ó.-apáti, Asztalos Kálmán fábiánházi, Csutoros Albert endrédi, Szabó Lajos domahidai, Nagy Márton fenesi, Virágos Sándor radna-lippai, Juhász Sándor sz.-leányfalvai, Öry Tamás tiszakörödi, Horváth Imre majtisi, Juhász László györteleki, Lövey Miklós tunyogi és Szarka Károly vetési lelkészek. Az elnökség vezetése alatt az esperesi kar, a közgyűlési tagok s a felavatandó ifju lelkészek a nagylemplomba vonultak be, hol a már szokásos rendtartás szerint végbe ment az ünnepélyes fölavatás. Az ünnepi szónok Soltész Elemér n.-bányai lelkész volt, templomzárás után a főiskola disztermébe

visszavonult ünneplő seregből Lencz Géza tépei lelkész fejezte ki ifjai hévvel elmondott rövid, de tartalmas beszédében a maga és ifju lelkésztársai köszönetét ft. püspök urnak és az egyházkerületnek.

Püspök ur megnyitó beszédében a közelebről ért veszteségeinket sorolta fel, a midőn kiválóképen megemlékezett arról a súlyos csapásról, mely egész magyar református anyaszentegyházunkat hazánk nagy nevű fiának, egyházmegyei gondnok- és conventi elnöknek, Tisza Kálmánnak halálával sujtotta. A boldogult nagy férfiú emlékét közgyűlésünk a maga jegyzőkönyve lapjain örökíti meg.

A gyűlési tagok igazolása s néhány távolmaradónak kimentő tudósítása után jól eső örömmel értesült közgyűlésünk dr. Hajnal István egyházkerületi tanácsbírónak békésbánati egyházmegyei gondnokká való megválasztásáról.

Majd az üresedésben levő két egyh. ker. világi tanácsbírói állásra beadott szavazatok számbavételéről tételt jelentés, melyszerint gr. Tisza István 381, Puky Gyula 374 szavazattal megválasztottnak jelentettek ki.

Bevételtvén az új tanácsbíráktól a hivatalos eskü, a közgyűlés intézkedést tett a dr. Bacsoni Lajos halálával megürült világi aljegyzői szék betöltése iránt, a szavazatok határidejéül aug. hó 31-dik napját tűzvé ki.

Örömmel vétetett tudomásul, hogy Darányi Ignác földmívelésügyi miniszter a dunamelléki egyházkerület főgondnokává választatott meg.

Görömbei Péter elnökle alatt kinevezettek a gyűlés folyamán megejtendő szavazatok egybeszámlálásával foglalkozó küldöttség tagjai.

Tudomásul vette közgyűlésünk a Somogyi Pál képezdei tanító nyugalomba való vonulására vonatkozó igazgatótanács felterjesztést, s érdemeinek elismerése mellett részére október hó 1-ső napjáig elrendelte a rendes fizetés kiadását.

Ezzel kapcsolatban megtörténtek a megürült tanácsbetöltésére szükséges intézkedések, bemutatott a pályázati hirdetés szövege, s elfogadtatott a képezdei tanárkarnak az a felterjesztése, melynélfogva az új tanárakra a magyar irodalom és földrajz tanítása bizassék, s a történelem tanítása az így elvett földrajz helyett a vallástannal kapcsolassék össze. Az így alakított tanácsokra vonatkozólag megrendeli az egyh. ker. közgyűlés, hogy az a pályázati hirdetés megtörténte után a június 28 vagy 30-án tartandó igazgatótanácsülés alkalmával töltsék be s a tanárválasztó küldöttséget az időközi választásoknál eddig is követett gyakorlathoz képest a maga részéről 8 rendes és 8 póttaggal alakítja meg, egyuttal felhívja a debreceni egyház presbyteriumát, hogy a maga részéről a tanárválasztó küldöttség 8 tagját az igazgatótanács ülésnek elnököleg később megállapítandó napjára szintén küldje be. A kandidálás jogának ad hoc gyakorlásával az igazgatótanácsot, a döntéssel pedig arra az esetre, ha ez elnöki szavazattal se volna elérhető, az egyházkerületi elnökség elnökle alatt a tanárválasztó küldöttségek és a főiskolai igazgatótanács azon tagjaiból alakítandó gyűlést bizza meg, a kik egyszersmind az egyházkerületi közgyűlésnek is tagjai.

Az egyházkerület részéről a tanárválasztó küldöttség tagjaiul megválasztottak: Szabó János, Széll Kálmán, Dorogi Lajos, Sütő Kálmán, Horthy István, gr. Tisza István, Ritoók Zsigmond, dr. Hajnal István, póttagok: Dávidházi János, Zsigmond Sándor, Szikszay Zoltán, Soltész László, Domahidy Elemér, Rázsó Gyula, György Endre, Kiss Elek.

A debreceni egyház küldöttei a következők vol-

tak: Dicsőfi József, Mitrovics Gyula, Kiss Albert, Szinay Gyula, dr. Szikszai Szabó József, Somogyi Pál, Márton Imre, póttag K. Tóth Kálmán.

Mig a választás megejteték: fölvétetett az egyházkerületi költségvetés készítésével foglalkozó állandó bizottság többrendbeli jelentése és indítványa. Az utóbbi közül elfogadta az egyházkerületi közgyűlés azt, hogy ez a hosszú elnevezésű bizottság ezentul az egyházkerületi pénzügyi bizottság nevezetével illetessék.

Hozzájárult az egyházkerületi közgyűlés a pénzügyi bizottság azon javaslatához, melynél fogva a collegiumi és egyházkerületi pénztári hivatal tisztviselői javára tervezett korpótlék javadalomból a fele részterhet az egyházkerületi pénztár hordozza.

A pénztári hivatalnak meghagyatott, hogy az országos lelkészi-özvegy-árvai gyámintézet segélyezésében nem részesülhetett papi özvegyeket és árvákat az esperesi hivatalok közreműködésével vegye számba, s a pénzügyi bizottság ehez képest készítsen javaslatot az őszi gyűlésre az iránt, hogy az egyházkerületi pénztár három megnevezett csoportjának jövedelméből miként lennének az összeírt lelkészi utódok segélyezendők? Ugyanez a bizottság felhivatott, hogy a költségvetés keretében tegyen javaslatot ez uttal a Tisza Kálmán olajfestésű arcképeinek a megfestetési költségére nézve 1000 koronáig; ezenkívül mutasson fedezetet olyan rendeltetésű külön alap kreálására, melyből egyházi jeleséink arcképeinek megfestetési költségei időnként fedezhetők volnának.

Az egyházkerületi pénzügyi bizottságnak az a jelentése, hogy a tökesegélyek idei folyósítását az egyházkerületi pénztár nagy valószínűséggel el fogja bírni, megnyugtatólag vétetett tudomásul.

Az őszi közgyűlés idejére javaslatot tett a bizottság az iránt is, hogy minő alaphoz s mekkora összeggel járulhatna az egyházkerületi pénztár a néhai dr. Bacsoni Lajos emlékére alapítandó főiskolai alapítványhoz?

Már jó régen azzal a záradékkal nyújtott volt az egyházkerület 600 koronás segélyt a nagybányai egyházmegye rendelkezésére a szegény belhivatalnokok gyámolítására a tűzkárbiztosítási pénztár terhére, hogy ez a segélyezés a congrua életbeléptetésével menten megszűnik.

Az egyh. ker. pénzügyi bizottság javaslata illetve jelentése alapján, mivel ez a segély már az 1899. évben el lett volna vonandó az ide tartozó végzés értelmében, a segély további kiszolgáltatását az egyh. ker. közgyűlés végleg beszünteti.

Az egyházkerületi pénztár 1901. évi számadása rendbenlevőnek találtatván, a kezelő pénztári hivatal a szokásos fentartással felmentetett a számadás terhe alól.

A pénzügyi bizottságban a Némethy Lajos halálával megürült helyre Zsigmond Sándor egyh. ker. főjegyző választatott meg.

A tanárválasztó küldöttség jelentése szerint a választás alá bocsátott 4 pályázó közül dr. Jászy Viktor 8, dr. Kun Béla is 8 szavazatot nyervén, elnöki döntés folytán dr. Jászy Viktor választatott meg jogtanárnak. Régi gyakorlat szerint a dr. Jászy Viktor meghívásával a debreceni egyház presbyteriuma bizatott meg.

Igazgatói jelentések tudomásul vétele után szavazat többséggel ejtette meg a közgyűlés a Fráter Gedeon-alapítványra való felvételt. Az évi 1200 koronás családi alapítványra 6 szavazattöbbséggel néhai Fráter Géza fia Ernő vétetett fel.

A gazdasági tanács jegyzőkönyvében foglalt némely kisebb fontosságú határozatokra vonatkozó reflexiók után a Pfanschmiedt-féle alapítványból vásárolt ingatlan eladását a közgyűlés engedélyezte, s megerősítette a köcsi-pusztai bérletet tárgyzó szerződést, melynélfogva 100 korona emelkedés mellett Blau Józsefnek újabb 6 évre adatott ki. Ugyancsak megengedettett, hogy a Boda-féle alapítványi követelés okmány hiányában a kunszentmiklósi polgári községgel szemben töröltessék, a Szabó István-féle alapítvány pedig 1200 korona befizetésével megváltassék.

A collegiumi gazdasági tanács az egyházkerületi közgyűlés korábbi megbízásából kifolyólag jelentést terjesztett föl a t. dadai ingatlan értékeléséről, évi bruttó jövedelméről, a közelebről várható építkezési költségekről, s mivel a jelentés szerint ennek a kétezer holdan felül álló terjedelmes ingatlan az évi tiszta hozadéka nem éri el a beszerzési ár 3%-át: javasolja, hogy a mostani haszonbérleti viszonyok meg- vagy megszüntetésével újabb kísérlet tétessék magasabb bérösszeg nyerése céljából, ennek sikertelensége esetén pedig adatassék el az egész ingatlan, még pedig, mivel a parcellázás az eladásnál a tanyai építkezési rendszer gyakorlása következtében aligha vezetne célhoz: in massa árusíttassék el circa egy millió korona értékben. A mennyiben pedig nem lehet kívánatos, hogy a collegium vagyona csaknem kizárólag tőkepénzből álljon: a kínálózó alkalom használtassék fel olyan célból, hogy a collegium Debrecenhez közelebb fekvő s jobban és biztosabban jövedelmező ingatlant szerezzen.

(Folyt. köv.)

A bihari ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A bihari ev. ref. egyházmegye f. év ápril. 24-én tartotta tavaszi közgyűlését Szabó Károly esperes és Ritook Zsigmond kettős elnöklete alatt Nagyváradon a megyeház kis tanácstermében úgy az egyházi, mint a világi tagok és képviselő tagok élénk részvételével. Az esperes buzgó imádsága után melegen üdvözlő elnöktársát azon alkalomból, hogy kir. táblai elnökké lett kinevezésének 10 éves évfordulóját Isten kegyelméből egyetemes egyházunk örömeire megérte. Felhívja továbbá a gyűlés tagjainak a figyelmét Bacsoni Lajos debreceni volt jogtanár siremlékére és a szegény helyzetben levő bukovinai ref. csángókra, adakozásra szólítván fel őket.

Az egyházmegyei jegyző által felolvasott esperesi jelentés mig egyfelől örömmel emlékszik meg az egyes egyházakban az erkölcsi élet emelkedéséről, más felől szomorúan sorolja fel azon férfainkat, a kik a közelmúltban elhalálózásukkal egyházi életünkben nagy űrt hagytak maguk után. A milyen veszteség érte egyetemes egyházunkat Tisza Kálmán és Grof Ráday Gedeon elhunytával, épen úgy nagy csapás érte egyházmegyénket is, a midőn a múlt év dec. 3-án Kocsis József elhunytá következtében gyámoldai pénztárnokját Daróci József H.-K.-Ujlaki tanító elhalálózásával pedig egyik legrégebb, 66 éve működő tagját veszítette el. A lelkészkarban a következő változás történt. Fugyi Vásárhelyre Sziki Ádám, Furtára Csernák Béla, Kis-Szántóra Keresztési Károly választottak meg lelkészekül. A tanítói karban szintén történt némi változás.

Az esperesi jelentés után Ritook Zsigmond világi elnök szép és lendületes szavakban emlékezett meg a fentemlített elhunyt férfiokról. Majd Nádudvari Lajos, az egyházmegyei gyámolda ideiglenes vezetésével meg-

bizott pénztárnok számolt be a pénztár állapotával, mig az országos lelkészi gyámintézet és közalap számadásait az esperes terjesztette elő. A tanító-gyámolda alapszabályainak átvizsgálására kiküldött bizottság jelentését olvasta fel ezután a jegyző. A közgyűlés a bizottság módosításait nagy részben elfogadta.

Ezután Sulyok István nagyváradai lelkész, mint igazgató tett részletes jelentést a nagyváradai ev. ref. leány-internatus pénzügyi viszonyairól. A házipénztár bevétele az elmúlt évről illetőleg 1900/901-ről volt 11598 kor. 99 fill. kiadás 10910 kor. 91 fill. maradvány 688 kor. 08 fill. A gyűjtőpénztár bevétele 19124 kor. 72 fill. kiadás 74 kor. 09 fill. állag értékpapirokkal és követelésekkel 22800 kor. 63 fill. Az internatus alapjai a következők: 1. Ritook-féle alap 3185 kor. 56 fill. 2. Ulman-alap 1033 kor. 80 fill. 3. Iparbank-alap 35 kor. 4. Némethy Károly alapítvány 100 kor. E két utóbbi beolvasztatott a felállítandó tanítónőképző intézet pénztárába, a melynek bevétele 1901. július 10. — 1902. január 25-ig 11761 kor. 25 fill. kiadás 02 kor. összes bevétel a követelésekkel együtt 17325 kor. Ezen számadás bemutatása után előterjesztett a nagy bizottság javaslata a felállítandó tanítónőképző intézetről a mely javaslat főbb vonalaiban a következőkben összegezhető.

A mennyiben az államsegély a felállítandó intézetnél okvetetlen igénybe veendő. mindenképp az építést kell véghez vinni, a mely a jelenlegi internatus telken fölépítve körülbelül 60—70 ezer koronát vesz igénybe. A tanszékzök 13—14 ezer forintba kerülnek. Az építéshez van már 40—42 ezer korona s mintegy 9 ezer korona követelés, továbbá az egyházkerület adott 2 ezer koronát. Ezen összegek kamatjaikkal körülbelül fedezik az 1904. szept. 1-én megnyitandó tanintézet építési költségeit. Különben még a tárgysorsjártékból is fog erre a célra bizonyos összeg begyűlni. Ami a tanszékek főtartását illeti, remélhető, hogy az egyházkerület fönn fogja tartani az igazgatói állást tekintettel a felállítandó tanintézet kiváló feladatára; a második tanszéket fönttartanak a bihari, érmelléki és a szalontai egyházmegyék; a harmadik tanszéket az internatus jelenlegi igazgatónője látná el a megtakarítások a házipénztárnál megbírnák ezen összeget a negyedik tanszék alapját a tandíjak képeznek; az ötödik tanszéket egy óraadó látná el; ennek díjazását, valamint a dologi kiadásokat az államtól kérendő 4—5 ezer koronányi segély fedezné.

A nagybizottság jelentése után kimondta az egyházmegye, miszerint a fenti javaslatnak megfelelőleg fölír az egyházkerülethez s megkeresi a másik két egyházmegyét, ő maga pedig a második tanszék kiadásainak a felét magára vállalja. Ekkor felállott Ritook Zsigmond s remek beszédet tartott a felállítandó intézet ügyében. „Sok talán” — ugymond — „a mit az egyházmegye magára vállal, de ott van a nagyváradai protestáns egyesület, amely épen ezt a célt szolgálja. Ha az egyházmegye nem bírná el a terhet, e társulatot mindenkor igénybe veheti. Bocsánatot kérek, ha sokat foglalkozom ezen ügygel, de oly rendkívül fontos, hogy szeretném, ha a lelkesültséget és a keserőséget átönthetném az egyház fiaiba. A kálvinista egyház soha se számíthat békére. Ha én a vén ember jövőben nem tudom is ezt bizonyítani, a legfiatalabbak az egyházmegye tagjai közzül tapasztalni fogják. Legyen bár a kormányon a szabadelvűség, legyen radikalismus, mindenesetben küzdelem fog reánk várni. Hatalmas egyházak vannak körülünk, a melyek le akarnak szo-

ritani. A szabadelvűség nem véd meg bennünket, minden mutatja, hogy ma is sok a küzdelem; a radikalismus sem ment meg, mert akkor a vallástalanság és a hitetlenség ellen kell küzdenünk; nem ment meg az absolutismus, mert köztudomásu dolog, hogy a prot. egyház az absolutismussal örökös háborut folytat. Ninesen tehát arra kilátásunk, hogy az állami hatalom minket a küzdelem alól felmentsen. Nekünk olyan intézetekről kell gondoskodnunk, hogy azok a mi várunkat képezzék. Én ilyen várnak képzelem ezen intézetet ne vegyék nagyzásnak, ha ilyen kijelentést teszek. A mi történelmünk bizonyítja, hogy egy ilyen kis fészek világhódító hatalmat állított meg. Ez a kis vár megállíthatja a hódító erőket. Nekünk előre kell gondoskodnunk, hogy öntudatos protetáns vagy szűkebb körben szólva református embereket és ezekhez nőket neveljünk. Enélkül ami védelmünk csonka. Kevés ember tapasztalásom szerint, a ki öntudatos protetáns volna. Az emberek vagy megszokásból reformátusok vagy mert születésüknél fogva azok; egy jelentékeny része ragaszkodik is egyházához, de az öntudatosság ritka. Azért volna nekünk szükségünk a tanítónőképzőre, hogy az egyes községekben mindenütt az egyházakban hü és megbízható erők legyenek. Erre számítok én ezzel az intézettel s meg vagyok győződve, hogy ezen számítás nem is tultott. A társadalmi és az erkölcsi életbe kell bele vinni a mi protetáns meggyőződésünket. Ha ez ott meggyökerezett, föl fogja tartani a hódító erőt s ehez az erőhöz nem fér a vagyon. Én azt óhajtom, hogy ilyen irányban működjek az egyházmege, az általa alapítandó intézet. Ezek elmondásával tudom, hogy a jelenlevőket nem tanítottam ki, a mire nem is gondoltam. Itt csak szükségesnek tartottam reámutatni, hogyha áldozatot hozunk, ne olyan nagyok tekintsük, mint a milyen az ellenérték lenne.

Ezen igazán feljegyzésre méltó szavak után elfogadta a gyűlés Lévy Mihály azon fontos és életre való indítványát, hogy a gyámintézet feleslegét jövőre a tanítónőképző intézet javára fordítsa az egyházmege. A nagyváradi egyház magára vállalja a felállítandó intézetnél a gyakorló iskola fentartását.

Az ügyészi jelentések után a mező-telegdi templom elkerülhetetlenné vált kijavítása került tárgyalásra, A mennyiben az egyháznak van eladható ingatlana, másfelől pedig, tekintettel templomának műtörténelmi becsére, az állam segélyére számíthat, remélhető, hogy a felmerülő kiadások minden nagyobb nehézség nélkül fedezve lesznek. A jelenlegi helyettes gyámoldai pénztárnok a küszöbön álló tisztújításig meghagyatik. Pelbárthidjan az új lelkészlak felépülvén, a gyűlés tudomásul veszi. A m.-kakucsi egyháznak az építendő lelkészlakra vonatkozó költségvetése bizonyos hiányok miatt visszaadatik. Csökmő kérvényét, hogy a harang alapból az új toronyóra készítésére 1600 koronát felhasználhasson, valamint Kismarja azon kérelmét, miszerint közalapi évi járulékát 5 évre 120 kor. 50 fillérben állapítsák meg, a gyűlés teljesítette.

A révi lelkésznek a gondjára bizott missiói köről szóló féléves jelentését tudomásul vette a gyűlés. Ezután gyűlés kimondja, miszerint a Tataroson felállítandó missiói lelkészesség a bihari, s nem az érmelléki egyház megyébe tartozván, kötelessége az egyházkerülethez ebben az ügyben felírni. Jóváhagyja a gyűlés a nagykeréki egyháznak temploma és tornya kijavításához, Pelbárthidának lelkészlak építéséhez a kivetési kulesot. Tudomásul veszi továbbá az agilis fugyi lelkésznek egyházára vonatkozó többnemű intézkedését s 200 korona

alapítványát, a melyet nejével Tóth Máriával annak az emlékére tett, miszerint a Körös Fugyínál szabályoztatott. Az alapítvány kamata minden évben egy valóságos azon évben férjhez ment nőnek adatik ki.

Ezután bírósági ügyek következtek. Délben társas ebéd volt a Széchenyi-vendéglőben, a mely alkalommal lelkes szavakkal köszöntötte fel Hegyesi Márton Ritook Zsigmondot táblai elnökségének 10 éves évfordulója alkalmával.

Körösvoölgyi.

IRODALOM.

Könyvbírálat és ismertetés.

Debreceni Lelkésztár. Első kötet. Gyakorlati evang. reform. Papi-lexikon. Szerkesztette *S. Szabó József* fölszentelt lelkész, debreceni kollégiumi tanár. Ára füzve 6 korona, kötve 7 korona. Debrecen, 1902. Telegdi K. Lajos utóda Eperjesy István kiadása.

(Folytatás.)

A tizenegyedik számú beszéd és imádság Rác István szatmári lelkésztől van. Elmondta 25 éves házassági évforduló alkalmával. Könnyű menetű jó munka.

A tizenkettedik számú aranylakodalom alkalmával mondotta Csánky Bénéiamin tiszafüredi lelkész. Szép gondolatokat tartalmazó, igazán Istenben bizó szívből fakadó munka.

1) *alatt „Gyászbeszédék és imák következnek“.*

Ezeknek sorozatát megnyitja Baksay Sándor esperes azon gyönyörű beszéde, melyet Szilágyi Dezső koporsójánál mondott. Ehez nem kell semmit szólnom. Dicséri önmagát.

A második számú szép halotti beszédet és imádot Dr. Erdős József theologiai tanár írta. Mint minden munkája szerzőnek, úgy ez is nagy gonddal készült.

A harmadik számban egy kegyes istenfélő algonokot méltat Kis József pápai lelkész. Ének versek is vannak benne idézve. A 463. lapon levő kis négysoros költeményben azt hiszem a harmadik sorban sajtó hiba van. Népies irányu munka.

A negyedik számú beszédet lelkésztárs kisgyermek felett mondotta Nagy Károly makói lelkész. Szerintem imádságának a megszólítása jobb lett volna így: Bölcs és jó atyánk! ki stb.

Az ötödik számú beszéd és imádság Dr. Nagy Zsigmond debreceni tanaré. Egészen alkalmi, az érdekelt rokonokkal még az imádságban is sokat foglalkozik. Az imádság közepe felé, ettől kezdve: „övé“, mintegy hét soron keresztül nem Istenhez beszél.

A harmadik számú beszédet kisgyermek felett mondotta Czinke István r. szombathi lelkész. Kedves kis munka, könnyet csal a szembe. Például szolgálhat arra hogy kevés szóval többet lemondani, s nagyobb hatást lehet elérni, mint lapszámra összetákolt frásisokkal. Gratulálok szerzőnek. Minél több ilyet!

A hetedik és nyolcadik számú halotti beszéd a Soltész Elemér nagybányai lelkészé. Mindkettő jól kidolgozott munka.

A kilencedik számú férj és feleség közös sirba tetelekor mondotta Gulyás Lajos kisujszállási lelkész. Kifogástalan alkalmi beszéd.

A tizedik számú munka „Mit beszél a néma

sirkő" ? Siremlék leleplezésekor mondotta K. Tóth Kálmán. Történelmi példák, mithologiai regék ékesítik e beszédet tanubizonyságaiul a szerző széleskörű ismereteinek.

A tizenegyedik számú beszédet Tabajdi Lajos sirkövének felállításakor mondotta Rác István szatmári lelkész. Hiven, benső fájdalomtól áthatva jellemzi volt kartársát mint az Urnak méltó és hivatott szolgáját.

A tizenkettedik számú beszédet Kis József pápai lelkész mondotta sirnál egy szerencsétlenül elhalt tanuló koporsója felett. Nem feledkezik meg az esetből kihozható tanúságokról

Az utolsó halotti beszéd az S. Szabó Józsefé. Elmondotta gr. Kornizs Zsigmondné felett. Tömör, tartalmas, jó munka.

A III. részben a lelkigondozás körébe tartozó dolgozatok következnek.

Első Rác Istvántól „lelkészi szolgálatom a szatmári halálra ítélt testvérgyilkos Pap Béla mellett“.

Ez a szomorú actus olyan szépen van feljegyezve, hogy érdemes volna külön lenyomatban p. u. a koszoru füzetei között terjeszteni. Ajánlom lelkészársaim figyelmébe. Sok felművelt család asztalára érdemes volna oda tenni. Gondolkozoba ejtené némely családapákat és anyákat.

Az 523. lapon a harmadik kikezdésben „próoló“ szedésihiba.

A második számú „Egy szabadon bocsátott fegyenc lelkigondozása“ Csiky Lajos debr. theol. tanár tollából. Utmutató munka a lelkigondozásnak egészen járatlan területén. Jó ezt elolvasni mindenkinek.

A harmadik számú, beszéd és imádság beteg ágya mellett urvacsora osztáskor. Szerzője: Andrásy Kálmán buji lelkész.

A nélkül, hogy szerzőnek gonddal készített munkájától az elismerést megvonni akarnám, a mi liturgiai szabadságunkat illetőleg annyit vagyok bátor mondani, hogy én a mióta az uri szt. vacsorával élek semmi féle bünvalló imádság nem tett rám olyan megindító hatást, mint a Révész B. szertartási beszédeibe felvett eme régibb keletű gyönyörű imádság: „Örök mindenható Felséges Ur Isten“ stb. . . . Én ezt mondom még betegnél s mindig, s látom azt, hogy ez igaz bűnbánatra serkenti a hívőt. Mindenkinek nagyon ajánlom ennek a használatát, mert ennél szebbet, maradandóbb becsüt nem irhat senki. Miként az uri imádságban minden szükségünket kérjük, úgy ebben a bűnös ember minden bűneit megvallja.

(Folyt. köv.)

Felsővégesi.

KÜLÖNFÉLÉK.

SZABÓ JÁNOS,

békésbánati esperes hirtelen halála az egyházkerületi közgyűlés termében.

Lapunk zárta előtt közvetlenül megdőbbentő gyászos esetnek voltunk szomorú tanúi az egyházkerületi közgyűlés termében. Pénteken délután a szokottnál kissé korábban gyülekeztünk fel, hogy ha csak lehetséges, a tárgysorozatnak

még hátralevő pontjait letárgyaljuk. Csakhamar, a debreceni egyházmegye egyik felebbezett ügye került a szőnyegre. *Zsigmond Sándor* főjegyző ismertette az ügyet s olvasta fel határozati javaslatát. E felett vita indult. *Könyves Tóth Kálmán* szólott először a dologhoz. Majd *Simonffy Imre*. Utánna közvetlenül *Szabó János* a békésbánati egyházmegye általánosan ismert, tudós, ékesszavu s szelid modoru esperese állott fel s higadtan az izgatottságnak vagy felindulásnak minden legkisebb látható jele, vagy árnyéka nélkül a következő rövid beszédet mondotta: „A dolog felettébb egyszerű s csodálom, hogy ezen vitatkozni is lehet. Az egyházi törvények világosan rendelkeznek, hogy ingatlanok eladását az egyházközségi közgyűlésnek jóvá kell hagynia. A törvény e követelményének kell, hogy a debreceni egyház is eleget tegyen. A parcellánkénti eladás e tekintetben nem akadály, a mennyiben az eladást az egyházközségi közgyűlés egyszerre kimondhatja és jóváhagyhatja és sem kisebbségére nincs, sem terhére nem lehet, sem nehézségbe nem ütközik, hogy az egyházi törvények rendelkezésének a debreceni nagy tekintélyű és fényes egyház eleget tegyen. Elfogadom a határozati javaslatot.“ Ezzel nyugodtan visszaült helyére. Azután *Kiss Albert* kezdett beszélni; azonban alighogy néhány szót kiejtett, *Szabó János* ülő helyzetében e szavakkal „rosszul vagyok“ hátrahanyatlott s mellette ülő barátjának *Dávidházi János* esperesnek karjai közzé dőlt. A gyűlési tagok ijedve ugráltak fel s toltak a mindenki által szeretett ember felé. Elnöktá. sa a békésbánati egyházmegye főgondnoka *Dr. Hajnal István*, minr orvos azonnal mentéséhez fogott; egy asztalra feltették a beteget, csakhamar még más két orvos is érkezett étherrel s más élesztő szerekkel. Mindent elkövettek s minden hasztalan volt! *Szabó János* a kedves, szelid, jó ember, a tudós pap, a pontos és rendszerető esperes néhány pillanat mulva ott a gyűlésterem asztalán már halva volt! Mi pedig megdőbbenve s a roppant fájdalom által lesujtva a nyomdába siettünk, hogy e gyászos hirt lapunk olvasóival már most tudassuk.

„*Ember rendeld el a te házadat, mert meghalsz és nem élsz.*“

— **A tiszántúli ref. egyházi értekezlet választmánya.** f. hó 22-én, Kiss Áron püspök és gróf Dégenfeld József főgondnok elnöklete alatt a kollégiumi tanácsteremben tartotta gyűlését. A szép számmal megjelent tagok őszinte kegyelettel emlékeztek meg Némethy Lajos, id. Gróf Ráday Gedeon, Tisza Kálmán, id. dr. Farkas Antal és Hérmán Mihály elhunyt választmányi tagtársak áldásos tevékenységéről s emléköket jegyzőkönyvileg örökítették meg. A számadás vizsgáló bizottság jelentései során, kimondta a gyűlés, hogy egy gyakorlati célra alkalmas lelkipásztorkodástannak a jövő év-

ben, nyílt pályázat útján eszközendő kiadásához hozzájárul 600 korona előállítási költséggel és ugyanennyi irói tiszteletdíjjal. A pályázatot az őszi gyűlésből írják ki. Beható eszmecsere után a dr. Imre József szövegezésével előterjesztett határozati javaslatokat indokoltaknak, korszerűeknek és helyeseknek ösmerte el a gyűlés és azok megvalósulásának eszközésére az egyházkerületben meglévő, vagy még ezután alakulandó egyh. m. értekezleteket felhívja, még pedig először is abban az irányban, hogy azok, ifjusági- és nő egyletek alapítása útján a ref. hittudatot és közszellemet ébreszteni, ápolni, fejleszteni, másodsorban az iskolai nevelés hatását megfelelő vallási és erkölcsi tartalmu könyvek ajándékozásával s terjesztésével fokozni, végül a szegényügyet felkarolni buzgólkodjanak. E munkálatot lapunkban közölni fogjuk. Megállapított továbbá a tanácskozási ügyrend s M.-Sziget buzgó, lelkes ref. egyházának szíves meghívását elfogadva, elhatározta a választmány, hogy ez évi szeptember hó folyamán M.-Szigeten tartja közgyűlését, mely alkalommal egyházi beszédet tart *Eröss Lajos*, a belmissió lényegéről és feladatáról értekezik *Garzó Gyula* s az egységes ev. ref. liturgiáról *Csiky Lajos*. Az előreláthatólag változatos és vonzó tárgysorozatot úgy az értekezleti tagoknak, mint általában az érdeklődő közönségnek tudomására fogjuk hozni kellő időben.

— **Harangavatás Nagy-Halászbán.** A n.-halászi ev. reform. egyház e hó 27 én igen szép és lélekemelő ünnepélyt tartott. Akkor avatta fel ugyanis új harangjait, melyeket Hönig Frigyes aradi ércöntődéje készített. A régi harangok egyike, 247 évi folytonos használat miatt, a mult évben elrepedt, így annak pótlásáról kellett gondoskodni. Az egyház presbitériuma, a két régi harang helyett, melynek sulya 375 kgr. volt, két nagyobb harang öntetését határozta el, s az egyiket EI. hangban 658 a másikat GI. hangban 386 kgr. sulyban állapította meg. Az egyház hivei önkéntes adakozásra hívtak fel, melynek eredménye lett, hogy négy hónap alatt mintegy ezerszáz koronát hordtak össze aszent célra, s az ezen felül járó kiadást, több mint 2 ezer koronáig az egyház pénztára fedezte. A harangok megérkezésekor, s a felavatásig terjedő idő alatt, valóságos népvándorlás volt az új harangokhoz, s nemcsak az egyház hivei, de más felekezetűek részéről is, a kik az új harangokat nagy elismerésben részesítették s dicsérték a szép kijállítását. Végre az előre közhírré tett felavatás napján, nem csak a helybeli, de a szomszéd egyházakból egybegyűlt népek áhitatos serege is, oly nagy tömegben jelent meg, hogy a több mint ezer lelket magába fogadni képes templomunk, a zsufolásig megtelt, még a bejáró utakat is elállták, s több mint kétszáz ember a templomon kívül maradt. A vallásos lelkesedésnek ily szép megnyilatkozása mellett tartatott meg a felavatási ünnepély a templomban, hol az alkalmi éneklés után: Rác Gyula lelkész tartotta meg felavató imáját és egyházi beszédét, mely a hivek szívére igazán mély benyomást tett, a mit a szemekben felesillanó könnyek leginkább bizonyítottak, a melyek az örömmel, a lelkesedésnek voltak tanúi. Az istenisztelet végeztével a helybeli egyházi énekkar, Cseke Gábor tanító vezetése mellett két egyházi éneket és egy hazafias dalt énekelt s annak áhitatot keltő és lélekemelő hangjai mellett huzatott fel, az önkéntesen összehordott, szalagok és kendőkkel elborított két új harang rendeltetési helyére, a mi diszes tornyunkba, s ma már ott zengik a megváltó dicséretét s buzdítják a hívők szívét az Isten iránti hálára és szeretetre. Az egyház

tagjainak úgy az adakozásbani részvéte, mint az ünnepély iránti buzgó lelkesedése, a legfényesebb bizonyossága annak, hogy az evangéliomi egyház iránti buzgóság és lelkesedés nem halt még ki a szivekből, ez anyagi korban sem, csak el kell találni a szivek ajtajához vezető utat és az szép tettekben mutatja meg magát. Különben úgy az adakozásban, mint az ünnepélyen való megjelenésben osztoztak a más felekezetűek is örömmel ők is megosztották. S erre a fiatalág részére táncvigalmat rendezett az előjáróság, mely száz korona jövedelmet hozott a harang alapra. A függő vas állványra elhelyezett harangok, szép keneteljes hangokkal, igazán áhitatot keltenek a hívő lélekben s méltán dicsérik a mesterük: Hönig Frigyes aradi gyáros szakértelmét és kifogástalan munkáját. A hat évvel ezelőtt, több mint kilenc ezer koronába került diszes iskolánk építése után, erre is megsegített a jó Isten. a kinek szent nevét áldjuk örevendező szívvél és lélekkel!

— **Fületlen pitykék.** — A „Magyar Államban“ bizonyos „Tamás“ a protestánsok megtérítésére alkalmasnak vélt utakról elmélkedvén, a következő kijelentést teszi: „Én már beszéltem ez ügyben hívő és tudós protestáns lelkésszel, a ki különben fehér holló a maga nemében. Az ő feltételei a következők volnának: 1. Az új magyar szertartás alapjául a római latin szertartás szolgáljon. 2. Hit és erkölcs dolgában az egyetemes zsinatok és a pápa határozatai legyenek irányadók. 3. Fegyelmi ügyek a magyar szertartásu püspökökből álló zsinatokon intéztessenek a pápai követ elnöklete alatt. 4. A püspököknek és papoknak szabad legyen az első házasság azon kikötéssel, hogy igen vallásos katolikus szüzeket vegyenek feleségül. A második házasság legyen tilos, a nagy szükség esetén megadható püspöki fölmentés kizárása nélkül. Második házasságban élő férfiú püspökké ne legyen szentelhető. Az állapotbeli tisztaság úgy a nőtlen, mint a házas papoktól hivatal-vesztés terhe alatt követelendő. 5. A böjtök hathatósan ajánlandók; de 2—3 szigorú böjti napot kivéve, ne legyenek a maguk formájában kötelezők, hanem számottevő imádsággal és alamizsnával megválthatók. 6. Tétessék kötelezővé a gyakoribb gyónás és áldozás, mivel az értelmiség járjon elől jó példával. 7. A latin nyelvet az összes szent cselekményeknél pótolja a magyar. Az egység feltüntetése végett azonban egy-egy kifejezés fölveendő azon nyelveken, melyek az Üdvözítő keresztjén szerepeltek. Például a zsidóból: Alleluja, Amen. A görögből: Kyrie eleison. A latinból: Gloria in inexcelsis Deo. Ite missa est. — A theologusok azonban alaposan sajtátsák el a latin nyelvet, mint a tudomány és közös érintkezés nyelvét. 8. A szent áldozat alkalmával minden vasárnapon és ünnepen — az együttérzés ápolása végett — hangos ima mondandó a pápáért és az összes szertartásokhoz tartozó hivekért. 9. A szent cselekményeket kísérő igékből tűnjék ki ez egyes mozdulatok értelme is. 10. A zsolozsma nyilvánosan és hangosan végzendő a néppel együtt. Alapjául a római szolgáljon, de körülbelül egyharmadára szállítva. Ugy szerkesztendő, hogy kiválóan ünnepeltessenek a magyar szentek; azonkívül különös gond fordítandó arra, hogy mindenki megtalálja az ünnepeit szentek között a maga példaképét; még a házas papok és papnők is. 11. Az egyházi év úgy rendezendő, hogy teljesen kidomborodjék az egész hitrendszer. Urjövét első vasárnapja előtt egy héttel tartassék meg a teremtés ünnepe; rákövetkező péntek pedig elsőrendű gyásznappal legyen, mint az első bűnből származó nyomo-

ruságok emléke. E napon a szolgálai munka ne szüneteljen, hanem szigorú böjt tartandó. Az egyházi év végződjék, mint most is, az utolsó itélet vasárnapjával. A teremtés vasárnapja pedig az új egyházi év kezdete legyen. 12. A husvét tétessék kevésbé mozgó ünneppé. Tartassék ápr. hó 7-ik és 14-ik napja között. A zsidók nizan hó 14-én tartották a husvétot, tegyük meg az áprilt nizanának; a 14-ike pedig legyen az utolsó határnap. Ez által elérjük azt, hogy vízkereszt után mindig négy vasárnap lesz. Ezek a föltételek nem a legrosszabbak; de azért mégis százszor meg kell fontolnunk, hogy tanácsos volna-e ezekbe belemennünk? Mi lenne ezen új szertartás következménye? Talán megnyernők a protestantizmus egy részét és megbomlanék az egész latin szertartás. Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem! Ugyebár nem rossz! ? Tehát már alku is folyik a szegény protestánsok bőrére s az alku feltételei is megválnának állapítva 12 erős pontokban. Igazán kíváncsiak vagyunk „Tamás” ur, hívő és tudós protestáns lelkipásztorára, mert a ki protestáns pap létére ilyen föületlen pitykével akarja lelkészi uniformisát dekorálni, annak méltó helye már ma is nem közöttünk, hanem „Tamás” urék között van.

— **Szemelvények a szomszédok irodalmi világából.** A „Magyar Állam” május 7-ikén megjelent 104-ik számában bizonyos „Philippus” cikket ír „A magyar liturgiáról s a protestantizmusról.” Bárki legyen is „Philippus” elismerjük, hogy tanult ember, erős logikus fő, kinek eszmemenetét mi is igaz élvezettel olvastuk, szinte sajnáljuk, hogy e cikk kiszédésénél a nyomdász fogyatékos orthographiai és stilisztikai tudománya nagyobb ellenőrzésben nem részesült. Hemzseg ez a cikk az értelemzavaró sajtóhibáktól. Pedig „Philippus” a „Magyar Állam” korrektora részéről nagyobb figyelemre volna méltó. Persze! tárgyát katolikus szempontból fejtegeti s mi nagyon távol vagyunk attól, hogy philosophiáját általában a magunkénak mondhatnók. De ez nem gátol bennünket abban, hogy néhány nevezetesebb kijelentését ne reprodukáljuk. Jó nekünk olykor-olykor ellenfeleinket is kihallgatni. Különbö lapunk olvasóira bizzuk, hogy kiki hogy ítélje meg „Philippus” következő szövegeit: „Az egység a fő; a nemzeti nyelv s minden más nyelv accidens!” „A keresztyénségben a tett a lényeg, az igazságban, szeretetben való élet, az isteni tökéletességre való törekvés, az ember regenerálása; a nyelv másodrendű dolog; de nem — a tan a szentségek Isteni ereje. Azért szilárd meggyőződése, hogy a különbeni örök egység elveinek fentartása mellett Róma mint egyébkor, most sem fog kérlelhetetlenül megállani.” Én nem tudom, próféta nem vagyok; de sejtem, hogy jövődő életben az anyaszentegyháznak az accidentális dologban, minő a nyelv is, változások fognak bekövetkezni. „A kinek szeme van, látja, ha fülvél más hall is — hogy a protestantizmus napja alkonyodóban van, (!?) Hitét, ezt a régi erős várat alapjában repesztették meg. Hitéből ha valami megmarad, ez már csak, — bocsánat a szóért! jó bornak is lehet alja! — salak, a szenvedély. Mi következik ebből!? A magyar hit (= kálvinizmus) elmúlik; jön helyébe más magyar hit, nazarénus, meg másféle. Szekták ezek is, minden jó tulajdonaik mellett is; az egységen kívül állók. Tehát a katolikus egyház a maga alkalmazkodó képességével nyújtson egy biztosabb menedékvárat; hozza az új magyar hitet, a magyar katolikus mondjuk, *testvérületet* az egyetemes egyházzal való szoros kapcsolatba. Ez az új magyar vallás lehetne aztán a maga teljesen magyar s mégis katolikus ke-

resztyén szellemével gyűjtő medencéje a protestantizmus bomlásából menekülő jó magyar népnek „Ha a kultusban minden magyar lesz, sokat nyér a katolicizmus. A hívők aktív részt vesznek a kultusban” *hisz a protestáns isteniszteletnek is egyik lényeges eleme az ének* (!) tehát amit itt elhagy a hívő, azt itt megtalálja gazdag változatosságban! Szóval: regeneráljuk a protestáns egyházat a maga tiszta hitében, erkölcsiben, hadd támadjon az életre; keressünk kapcsolatot az anyaszentegyház és elszakadt gyermekei között, mert mindnyájunk érdeke, hogy a hitében és erejében megfogyatkozott protestantizmus hullává ne legyen közöttünk s meg ne mérgezze a levegőt, melyben élünk” stb. stb. Ime egy hatalmas terv egy tanult logikus főből! Éle ellenünk van irányítva, — igaz! — de el kell ismerünk hogy nagyszabású. Résen legyünk atyámfiai; mert ime már nemcsak osztozkodásról, hanem egyenesen a bekebelezésről van szó s a tealkönyvet a katolikus egyház nyitotta meg. Ilyen időket élünk ma Magyarországon!

— **Lelkészbekiktatás Dombrádon.** A néhai dr. Heiszler József országos híru, tudós lelkipásztor örökét, — a dombrádi lelkészi hivatalt e hó 4-én foglalta el Somogyi József, mint megválasztott lelkipásztor. Az a nap igazán ünnep napja volt az egyháznak. Már a kora reggeli órákban gyülekezett a nép a templom körül, mely vágyott hallani új lelkészenek beköszönését s látni azt a kivel egy szent cél érdekében óhajtott ezután munkálkodni. A szorongásig megtelt templomban folyt le a beiktatási ünnepély, a melyet Görömbey Péter esperes kezdett meg a gyülekezeti éneklés után megtartván magas szárnyalású, igazán megragadó, építő, beiktató beszédét, átadta az új lelkésznek megfelelő szavak kíséretében a templom kulcsát, az urvacsorai kelyhet és a szent bibliát, felhíván nyilatkozattételre, hogy kész leendő magasztos hivatásának, az elvált szent szolgálatnak megfelelni s magát arra felajánlani. Az igenlő válasza után a gyülekezet jóindulatába ajánlotta a lelkipásztort, kérve reájok az Istennek megsegítő, megáldó és megszentelő kegyelmét. Ezek után lépett a szószékre az új lelkész. Igaz mehatottsággal, áhitattal emelkedett Istenhez az imádság szárnyain, kérve az ő megáldó és megsegítő kegyelmét. Azután Ap. csel. 20. része 24. v. felett tartotta meg beköszöntő egyházi beszédét, kifejtve a lelkipásztori teendőket, annak magasztos hivatását s a szándékot, melylyel annak megfelelni akar. Mindvégig lebilincselve tartotta a hallgatóság figyelmét, a kik között mindenféle felekezetűek voltak, sőt többen előbbi egyházból Kisvárdából is, a kik szinte nem akarnak tőle elválni, a jó, a hü lelkésztől, az igazi emberbaráttól. Istenisztelet végeztével az esperes elnöklete alatt a lelkészlakon presbitéri gyűlés tartatott, hol jóakaratu támogatásukba ajánlotta az új lelkészt s kérte rájuk a szeretetnek, jó békességnek és egyetértésnek lelkét. Mindenek elvégzése után, az iskolába gyülekezett össze az egyház összes férfi közönsége, a rendezett közebedre, melyre a presbitérium a vidékieket már jó előre meghívta. A gyülekezet női tagjai igazán megmutatták, hogy szívesen fáradoztak, mert úgy az ebéd mint a szíves kiszolgálás a legkifogástalanabb volt, s az akörül fáradozók igazán méltók elismerésünkre. Ki tudná elmondani a sok felköszöntő számát, a mit az esperes ur kezdett meg, az egyház tagjaiért, a jó békességért. Lelkes hangulat uralkodott mind végig s legyen annak nyoma a dombrádi ref. egyház életében. Különösen a jövőben, hogy annak fényét és virágzását egyetértő szeretettel előmozdithassák.

— **Gyász-hir.** Mely fájdalommal tudatjuk a szerető rokonok és jó barátok nevében is, hogy **Id. dr. Lengyel Endre** a hű férj, a forrón szerető édes apa és nagyapa, 1848. 49-diki honvédorvos, a Magyar Kir. Tudomány-Egyetem jubiléus doktora, Zemplénvármegye tiszteletbeli főorvosa, bizottságának és állandó választmányának s az orsz. közegészségügyi tanácsnak tagja, a Zemplénvármegyei Orvos-Gyógyszerész-Egyesületnek s a függetlenségi és negyvennyolcas pártnak tiszteletbeli elnöke, a tiszáninneri egyházkerület és az alsó-zempléni egyházmegye volt tanácsbírája, Sárospatak közbirtokosságának elnöke, a városi képviselő-testület tagja, a Sárospataki ev. ref. főiskolának tiszteletbeli igazgató-tanácsosa s a sárospataki ev. ref. egyház kiérdemült főgondnoka stb. stb. áldásos életének 82-dik, boldog házasságának 43-dik évében, folyó hó 13-án, déli 12 órakor párnapi gyöngéledés után, hirtelen elhunyt. Pórrészeit, folyó hó 15-dikén délután 2 órakor, a saját házában végzett gyászszertartás után adjuk át az anyaföldnek, a helybeli reformátusok temető kertjében. Sárospatak; 1902. május 13. Aldott legyen emlékezeté! özv. Dr. Lengyel Endréné, szül. Pandák Zsuzsanna, felesége Lengyel Ilona, férjezett Dr. Ballagi Gézané, Ifj. Dr. Lengyel Endre, budapesti gyakorló orvos, gyermekei; Dr. Ballagi Géza, orsz. képviselő, veje; Ballagi Erzsike, Ballagi Ilonka, Ballagi Margitka, unokái.

Tartalomjegyzék: Lelkész-képzésünk. Dr. Baltazár Dezső. — Válasz. Haypál Benő. — Válasz. Birtha József. — Tanügy: Magunk iránt való kötelességek. Sinka Lajos. — Közéletünk: Egyház-kerületi közgyűlés. — A bihari ev. ref. egyházmegye közgyűlése. Körösvölgyi. — Irodalom. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályázat,

A h.-böszörményi ev. ref. hatosztályu gymnasium igazgató tanácsa ez intézetnél ujonnan felállítandó mennyiségtan — rajzoló mértani, esetleg mennyiségtan — természettani tanszékre pályázatot hirdet.

Javadalmazás rendes tanárnak évi 2400 korona törzsfizetés, 400 korona lakbér, 200 korona ötödéves korpótlék öt izben és kilátás arra, hogy az államsegéllyel létésitendő főgymnasiumnál fizetési fokozatba fog előlépni.

A megválasztott okleveles tanár egy évig ideiglenes rendes tanárnak tekintetik rendes tanári illetményekkel, de ez nem jogosítja fel az illetőt arra, hogy egy évi működés után állandósítsa. Az állandósítás joga továbbra is az igazgató tanács kizárólagos joga marad.

Nem okleveles tanár helyettes tanárul választatik, évi javadalmazása: 1600 korona.

A fizetést évnegyedenként előre adja a gymn. pénztár.

Pályázhatnak ev. ref. vallásu tanárok és ta-

nárjelöltek, kik szabályszerűen felszerelt kérvényeiket, — mellékelve keresztlevelüket, végzett tanulmányaikat igazoló bizonyítványukat esetleg középiskolai tanári oklevelüket, eddigi szolgáltatukat s védkötelezettségüket feltüntető bizonyítványukat, f. évi június 20-ig a gymn. igazgató tanácsához címezve alulírott igazgatóságnál adják be.

H-Böszörményben, 1902. május 19.

Az igazgató tanács megbízásából.

Péter Károly
igazgató.

Árlejtés orgona-építésre.

A nagy-kereki-i ev. ref. egyház egy 8—10 változatu orgona építésére f. évi május 28-án reggeli 9 órakor a hely színén árlejtést tart. Kikiáltási ár 2400 korona. Utazási költség nem térítettik meg.

Nagy-kereki, 1902. máj. 19.

Szabó Károly
ev. ref. lelkész-esperes.

HÖNIG FRIGYES

GOZÜZEMRE BERENDEZETT HARANG- ÉS ÉRCÖNTÖDÉJE,
SZIVATTYU GYARA.

ARAD, RÁKÓCZY-UTCA, 11.—28. SZÁM.

ALAPITTATOTT 1840-BAN.

A legnagyobb állami éremmel kitüntetve 1890-ben.

Ajánlja 10 évi jótállás és a legkedvezőbb fizetési feltételek mellett saját találmányu

CS. ÉS KIR. SZABADALMAZOTT

HARANGJAIT,

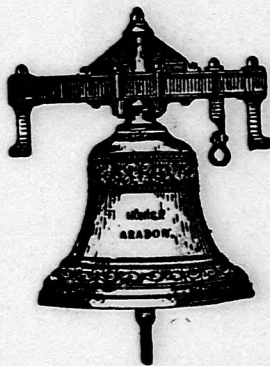
melyeknek előnye az, hogy bármely más haranggal szemben egyes ugyanazon erős és mély hangu harang előállításánál

20—30% ércsúly megtakarítás éretik el.

Forgatható vas harang felszereléseit és vas harang állványokat, melyeknek alkalmazásánál a harangok a megrepesztől megóvatnak s a legnagyobb harangok is lódíthatók anélkül, hogy a tornyot megingatnák.

Régi harangoknak forgatható vaskoronára való átalakítását. Repedt harangoknak újra öntését, vagy csekély felülízetés mellett új harangokkal való becserelését.

Költségvetések és képes árlapok kívánatra díjmentesen küldetnek.

Cseh István

orgona- és harmonium
készítő-műhelye

Egerben, Hold-utca 21.

✿ Ajánlkozik mindennemű ✿
✿ templomi orgona- és har- ✿
✿ monium készítésére. Régi ✿
✿ orgona átalakítása, javi- ✿
✿ tása, tisztítása és hango- ✿
✿ lása a legjutányosabb ✿
✿ áron elfogadtatik és jót- ✿
✿ állás mellett elkészítetik. ✿
✿ Kész harmoniumok ✿
✿ kaphatók. ✿

Az 1901. évi makói ipar és gazdasági kiállításon a nagy diszoklevéllel kitüntetve.

Wegenstein C. L.

első délmagyarországi
orgona-építő műintézet

(gőzerőre berendezve)

Temesvárott.

Szállit kitünő legujabb
rendszer szerint készített

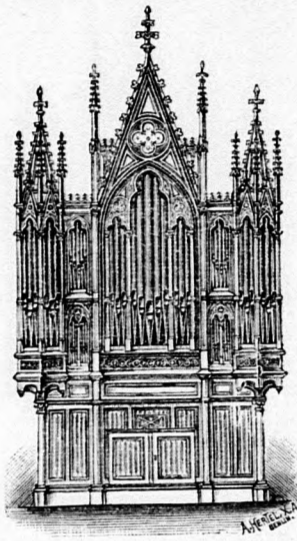
pneumatikus

orgonákat

o bármily o
nagyságban

legolcsóbb árak

mellett.

Az 1896. évi kiállításon a nagy milleniumi
éremmel kitüntetve

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Áruházában levő mindennemű öltönyök, színre,
minőségre és olcsóságra nézve első helyen állanak.

Kizárólag csak a tulajdonát képező eredeti modelljei
szerint készült fiu- és gyermek ruhák vannak raktáron.

Minden darab saját műhelyében, személyes felügyelete alatt készül.

Az ország minden nagyobb városaiban hatalmas fiók-telepek.

Alapított 1845-ben.